

Abstraktikirja

Kestäväät

PAIKALLIS- YHTEISÖT

Maaseutututkijatapaaminen
25.-26.8.2022

#MUA
TAPAA
2022

Tapaamisen järjestää Maaseudun uusi aika -yhdistys

MUA.FI

TORSTAI 25.8.2022

11.30– Ilmoittautuminen ja lounasmahdollisuus
(omakustanteinen)

13.00–14.45

- ♦ **Tervetuloa Maaseutututkijatapaamiseen Saimaan rannalle!**
- ♦ **Keynote: Energiamurros ja maaseutu: kohti kestäväää ja kaikille oikeudenmukaista kehitystä**
Mari Martiskainen, vanhempi tutkija ja apulaisjohtaja,
University of Sussex (Sussex Energy Group)
- ♦ **Järvi-Suomen maaseutu kestävyysmurroksen alustana**
Harri Hakala, koordinaattori, ELY-keskus
- ♦ **Maaseutuverkostosta ajankohtaisia**
Tuomas Metsäniemi, verkostoasiantuntija,
Maaseutuverkostopalvelut
- ♦ **Ajankohtaisia kuulumisia maaseutupolitiikan saralta**
Antonia Husberg, pääsihteeri, neuvotteleva virkamies,
Maaseutupolitiikan neuvosto

14.45–15.15 Kahvitarjoilu ja siirtyminen työryhmiin

15.15–18.15 Työryhmäsessiot 1–2

Työryhmäsessio 1: 15.15–16.40

Työryhmäsessio 2: 16.50–18.15

19.00 Karjalainen pitopöytä ja iltaohjelmaa,
Easy Kitchen, Holiday Club Saimaa

PERJANTAI 26.8.2022

8.30–10.00 Työryhmäsessio 3

10.00–10.15 Kahvitarjoilu

10.15–12.30

♦ **Keynote: Maaseudun rooli fossiilitalouden jälkeisessä yhteiskunnassa**

Tuomas Kuhmonen, tutkimusjohtaja, Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus

♦ **Uusmaalaistuminen ja kohtuutalous kestävyysmurroksen ajureina**

Toni Ruuska, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto

♦ **Muuttuva maaseutu- ja monipaikkaisuusjärjestö – Suomen Kylät**

Aleksi Koivisto, toiminnanjohtaja, Suomen Kylät ry

♦ **Kolme vuosikymmentä maaseutututkimusta**

Torsti Hyryläinen, päätoimittaja, Maaseutututkimus-lehti

♦ **Mahdollisuuksien maaseutu – Kaakkois-Suomi**

Leena Hyrylä, asiantuntija, Kaakkois-Suomen ELY-keskus

♦ **MUA-yhdistyksen ajankohtaiset terveiset ja pro gradu -kilpailun avaaminen**

12.30–14.00 Lounasmahdollisuus (omakustanteinen)

TAPAAMISPAIKKA: HOLIDAY CLUB SAIMAA

Osoite: Rauhanrinne 1, Rauha/Lappeenranta
(jos saavut junalla, lähin rautatieasema Imatra)

KEYNOTE-PUHUJAT

MARI MARTISKAINEN on vanhempi tutkija ja apulaisjohtaja Sussexin yliopistossa (Sussex Energy Group) sekä energia ja oikeudenmukaisuus teeman vetäjä Iso-Britannian laajuisessa energia-tutkimuskeskuksessa (Centre for Research into Energy Demand Solutions). Hänen viimeaikaisin tutkimuksensa on keskittynyt energiamurrokseen, energiaköyhyyteen ja liikenneköyhyyteen. Maaseutuun liittyen Mari on tutkinut esimerkiksi energiayhteisöllisyyttä sekä Suomessa että Iso-Britanniassa. Hänellä on myös henkilökohtainen yhteys perhesiteiden kautta savolaiseen maaseutuun. Mari on julkaissut laajasti energia-alan kansainvälisissä akateemisissa julkaisuissa, ja hän on koulutukseltaan energiapolitiikan masteri sekä tiede- ja innovaatiopolitiikan tohtori.

TUOMAS KUHMONEN toimii tutkimusjohtajana Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa Turun yliopistossa, mutta on tehnyt ikänsä etätöitä Vesannolta käsin. Kuhmosen tutkimusaiheita ovat muun muassa ruokajärjestelmien ja alueiden vaihtoehtoiset tulevaisuudet sekä yhteiskunnan kestävyysmurros. Hän on aiemmin toiminut muun muassa yrittäjyys- ja maatalouspolitiikka -oppiaineiden professorina ja toimii nykyisin Maaseudun Sivistysliiton ja Vesannon kunnanvaltuuston puheenjohtajana. Tuomas Kuhmosella on oma hevonen ja oma kaivinkone.

LISÄTIEDOT

Maaseudun uusi aika ry: pj. Olli Lehtonen, pj@mua.fi
Tutkijatapaaminen: Päivi Töyli, paivi.toyli@utu.fi
Työryhmät: työryhmäkoordinaattorit
Toimitus: Aapo Jumppanen, Mari Kattilakoski ja Päivi Töyli
Ulkoasu ja taitto: Mainostoimisto Satu Kukka
Valokuvat: Pixabay

mua.fi

MAASEUTU.FI

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

MAASEUTUPOLITIikka
LANDSBYGGSPOLITIK

KESTÄVÄT PAIKALLISYHTEISÖT

maaseutututkijatapaaminen

25.-26.8.2022

Maaseudun väestön ikääntyminen ja palvelurakenteiden muutokset, ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden väheneminen sekä kärjistyvät globaalit konfliktit edellyttävät yhteiskunnalta ja maaseudun paikallisyhteisöiltä muutosten hallintaa ja kestävän kehityksen tavoitteisiin perustuvaa uudistumiskykyä.

Paikallisyhteisöissä etsitään uusia ratkaisuja koskien muun muassa palvelujen järjestämistä, osallisuuden ja demokratian vahvistamista, hajautettua energian- ja ruoantuotantoa, aluetalouden vahvistamista, kestävää matkailua ja omavaraisuutta.

Muutos kohti kestävää yhteiskuntaa ja kestäviä paikallisyhteisöjä edellyttää rohkeutta ja kykyä ajatella ja toimia uudella tavalla. Poliittisen ohjauksen ja asiantuntijatiedon rinnalla kyse on vahvasti myös yhteisöjen sosiaalisesta kysymyksestä – paikallisyhteisöjen osallisuudesta, aktiivisuudesta ja valmiudesta etsiä rohkeasti uudenlaisia maaseudulle soveltuvia ratkaisuja. Paikallisyhteisöjen rakenteiden ja toimintatapojen uudistuessa on myös tärkeää, että yhteisön perusta, kuten identiteetti ja toimivat olemassa olevat rakenteet, säilyvät. Kuinka meneillään olevat muutokset muuttavat maaseutua ja sen paikallisyhteisöjä? Millaisia kestävyysratkaisuja maaseutualueilla on tunnistettavissa ja kehitetään?

Tervetuloa keskustelemaan, vaihtamaan ajatuksia
ja kuulemaan uusia tutkimustuloksia!

#muatapaa2022

TYÖRYHMÄ 1: KESTÄVÄT ALUETALOUDET

Työryhmän vetäjät:

Susanna Kujala, susanna.kujala(a)helsinki.fi

Outi Hakala, outi.hakala(a)helsinki.fi, Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti

Maaseutujen paikallisyhteisöissä tapahtuvat muutokset vaikuttavat aluetalouksiin. Vastaavasti muualla taloudessa ilmenevät muutokset välittyvät talouden verkostojen kautta maaseutualueiden talouksiin. Niin pienemmällä kuin suuremmillakin muutoksilla ja niin paikallisilla kuin kansainvälisilläkin ilmiöillä voi olla merkittäviä vaikutuksia maaseutualueiden talouksiin ja työllisyystilanteisiin. Aluetalouksiin kohdistuvien vaikutusten hahmottaminen auttaa eri toimijoita muun muassa päätöksenteossa.

Työryhmässä käsitellään kestäviä aluetalouksia monista eri näkökulmista ja pohditaan monia erilaisia kysymyksiä. Millaisia mahdollisuuksia uudet ratkaisut tai ilmiöt luovat aluetalouksien näkökulmasta? Mitkä muutokset aiheuttavat haasteita? Millä tavoin elinkeinopolitiikka vaikuttaa alueiden talouksiin? Millaisia vaikutuksia on innovaatioilla tai jalostusasteen nostamisella? Miten muutokset heijastuvat esimerkiksi tulonjakoon, toimialojen laajuuteen tai muihin alueisiin? Miten tulevaisuudessa voitaisiin turvata paikallisyhteisöjä ympäröivien aluetalouksien kestävyys?

Kestäviä aluetalouksia koskevaan työryhmään toivotaan esityksiä, jotka käsittelevät esimerkiksi päättyneissä tai käynnissä olevissa tutkimus- tai kehittämishankkeissa toteutettuja aluetaloustarkasteluja. Esitykset voivat käsitellä laaja-alaisesti maaseutujen paikallisyhteisöihin liittyviä aiheita kuten bio- ja kiertotalouden ratkaisujen tai energia-, ruoka- tai liikennejärjestelmän muutosten aluetaloudellisia vaikutuksia.

Työryhmäsessio 1 to 25.8. klo 15.15–16.40

Tiedon jalkauttamisella kohti vihreää siirtymää

*Satu Ervasti ja Johanna Leppälä,
Luonnonvarakeskus*

Suomi on yhdessä muiden EU-maiden kanssa sitoutunut vihreän kehityksen ohjelmaan, jonka päämääränä on alueiden oikeudenmukainen ja taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä kehitys. Ohjelman yhtenä tavoitteena on luoda Euroopasta hiilineutraali maanosa vuoteen 2050 mennessä, ja Suomessa hiilineutraaliustavoite on asetettu jo vuodelle 2035.

Vihreä siirtymä tulee vaatimaan isoja muutoksia toimintaan eli niin kutsutun systemisen muutoksen. Muutoksen käytännön toteutuksen keskiössä ovat kunnat, kunnissa toimivat yritykset sekä kuntalaiset valitessaan tuotteita ja palveluita. Muutostyön haasteina ovat tahtotilan ja osaamisen puute, mikä näkyy myös pohjoisilla harvaan asutuilla alueilla. Tähän haasteeseen vastattiin Interreg Nord rahoitteisessa, Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisosissa toteutuksessa Grude – Green Rural Economy -tiedonvälityshankkeessa. Hankkeen erityisinä kohderyhminä olivat kuntapäätäjät ja kuntien viranhaltijat, sekä yritykset ja yrittäjät. Hankkeessa jaettiin tietoa vihreästä taloudesta, nostettiin esille parhaita käytänteitä sekä edistettiin kokemusten ja käytänteiden vaihtoa ja yhteistyömahdollisuuksia.

Hankkeessa havaittiin, että tarve tietotason nostamiseksi on suuri ja että vihreän siirtymän mielekkyyttä ja vaikutuksia ei vielä ole täysin ymmärretty. Tiedon tarve tuli esiin niin tapahtumapalautteissa, kyselyissä kuin keskusteluissakin. Henkilötasolla tie-

tämys vihreästä taloudesta vaihteli paljon. Kokemuksemme mukaan hankkeen toimintaan aktiivisesti osallistuneet henkilöt olivat kiinnostuneet asiasta jo ennestään ja tunsivat sitä jo varsin hyvin. He, jotka eivät vielä olleet niin tietoisia vihreän siirtymän merkityksestä, olivat vaikeammin tavoitettavissa perinteisillä tiedonvälityshankkeen keinoilla.

Vihreän siirtymän jalkauttaminen vaatii vielä paljon kädestä pitäen opastusta ja innoitukseksi toteuttamiskelpoisia, eli kunnan erityispiirteet ja resurssit huomioivia, käytännön esimerkkejä. Tällaisia hankkeessa löydettiin ja parhaista esimerkeistä koostettiin infograafeja, videoita ja blogipostauksia vapaasti hyödynnettäviksi.

Suomen seutukuntien resilienssi ja teollinen elinvoima älykkään erikoistumisen indikaattorien valossa

*Jari Kaivo-oja, Turun yliopisto,
Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Ari Karppinen, Freelancer, Tampere
Saku Vähäsantanen, Satakuntaliitto
Teemu Haukioja, Turun yliopisto,
Kauppakorkeakoulu*

Älykkään erikoistumisen strategian toimeenpano on ajankohtainen haaste Euroopan unionille. Markkinoiden kitkaton toiminta mukaan lukien yritysten kilpailudynamiikka eli luova tuho ovat keskeisiä alueellisen edistymisen ja kehityksen voimia.

Alueellisessa kehityksessä ja yritysten tuotantomahdollisuuksien uudistamisessa on kolme tärkeää ulottuvuutta: 1) Luova tuho: taloudellinen kehitys vahvistuu yksityisten yritysten välisestä kilpailusta; 2) suhteellinen etu: jokaisella alueella on vähintään yksi

Työryhmäsessio 1 to 25.8. klo 15.15–16.40

tuotantoetu, jolle se voi perustaa taloudellisen menestymisensä ja 3) alueiden resilienssi tai sietokyky: riippuen teollisesta rakenteesta ja markkinadynamiikasta, kullakin alueella on uniikki valmius selviytyä eksogeenisista markkinahäiriöistä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata Suomen seutukuntien profiilit kolmen keskeisen älykkään erikoistumisen indikaattorin valossa. Indikaattorit voivat tarjota hyödyllistä tietoa pitkäjänteisen aluekehittämisen tueksi ja alueiden taloudellisesta potentiaalista älykkään erikoistumisen viitekehyksessä. Lisäksi ne paljastavat alueiden suhteellisen sijoittumisen Suomen alueiden joukossa. Valitut indikaattorit perustuvat taloustieteen teorioihin aluetalouksien kasvusta, kansainvälisestä kaupasta ja luovasta tuhosta. Visualisoimme tuloksia kaavioiden, karttaesitysten ja riskiprofiilitaulukon avulla.

Tutkimuksessa hyödynnetään Tilastokeskuksen aineistoja. Tuloksena toivomme voimamme osoittaa, että talousteoriapohjainen indikaattorikehys voi antaa aluekehittäjille tärkeitä oivalluksia älykkään erikoistumisen strategioiden toteuttamiseen. Metodologia on relevantti ja suhteellisen helppo soveltaa myös muilla Euroopan LAU 1 -alueilla. Jokaisella seutukunnalla on omat haasteensa liittyen älykkään erikoistumisen strategiaan (S3) ja kestäväan kehityksen (S4) huomioimiseen. Suomen aluejako antaa hyvän pohjan älykkään erikoistumisen indikaattoritarkasteluille, sillä sen 70 seutukuntaa edustavat sekä kaupunkien kasvukeskuksia että lukuisia erityyppisiä maaseutualueita.

Kumppanuusverkostolla alueellista vaikuttavuutta - Suur-Savon Sähkö - konsernin aluetaloudelliset vaikutukset

*Ada Trogen, Susanna Kujala ja Outi Hakala,
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti*

Tutkimuksessa on selvitetty Suur-Savon Sähkö –konsernin aluetaloudellisia vaikutuksia konsernin liiketoimintamallin muutoksen jälkeen vuodesta 2016 lähtien. Konserni on luonut kumppanuuksia paikallisten ja alueellisten yritysten kanssa ja toimintoja on siirretty heille ulkoistamalla. Tutkimus koostuu sekä määrällisestä että laadullisesta tutkimustavasta, joista työryhmässä on tarkoitus esittää perusteellisemmin laadullinen osio.

Laadullisessa tutkimuksessa lähestymistapana on käytetty paikallisen innovaatioympäristön käsitettä, jonka perusteella aineiston keruu tehtiin haastattelemalla Suur-Savon Sähkö –konsernin kumppanuusyrityksiä. Teoreettisena viitekehysenä tutkimuksessa on ollut välimatkan (proximity) käsite. Haastattelut analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin eri välimatkan ulottuvuuksien mukaisesti.

Tulosten perusteella maantieteellisellä läheisyydellä on ollut selvä rooli kumppanuusverkoston syntymisessä, mutta nykyisin tärkeämpi merkitys on sosiaalisella läheisyydellä, jota tukevat institutionaalinen ja kognitiivinen läheisyys. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kumppanit ovat kokeneet saaneensa lisää uskottavuutta, kumppanuusverkostossa on tapahtunut uuden oppimista ja kehittymistä. Paikallisuus arvona näkyy myös käytännön toiminnan tasolla.

Työryhmäsessio 1
to 25.8. klo 15.15–16.40

Johtopäätöksenä on, että konsernin ja sen kumppaneiden toiminta on kehittynyt selvästi lyhyessä ajassa, minkä lisäksi kehitys on ollut toimijoiden tavoitteiden ja arvojen mukaista vahvistaen aluetaloudellista vaikutusta. Toisaalta tulokset tuovat esiin kohteita, joita kehittämällä voitaisiin edelleen vahvistaa alueellista vaikuttavuutta. On syytä huomioida, että vaikka tutkimuksessa on pyritty tuomaan esiin monipuolisesti Suur-Savon Sähkö -konsernin aluetaloudellisia vaikutuksia, eivät vaikutukset kuitenkaan rajaudu raportissa esiteltyihin eivätkä kaikki vaikutukset näy välittömästi aluetaloudessa.

Työryhmäsessio 2
to 25.8. klo 16.50–18.15

**Maaseudun luonnonvaroihin
perustuvat elinkeinot
ja oikeudenmukainen
kestävyysmurros**

*Mikko, Weckroth Mikko, Luonnonvarakeskus
Anu Lähteenmäki-Uutela, Suomen
ympäristökeskus*

KOKOMAA-hanke selvittää, mitä oikeudenmukainen kestävyysmurros tarkoittaa maaseudulla sijaitsevien luonnonvarojen hyödyntämiseen perustuvien elinkeinon näkökulmasta. KOKOMAA tarkastelee tätä kysymystä kolmella eri tapausalueella, joissa korostuvat eri sektorit. Tapausalueet ovat: 1) Kokemäenjoen alue, jossa maataloudella ja kotieläintuotannolla on tärkeä rooli elinkeinona ja ympäristön kuormittajana ja

jossa ilmastonmuutokseen sopeutuminen vaatii myös tulvasuojelua, 2) Lapin ja Koillismaan raja-alue, jossa kohtaavat matkailu, poronhoito, tuulivoiman tuotanto ja muut maankäyttömuodot ja 3) Pohjois-Karjala, jossa metsäbiotalouden ohjelma heijastaa alueellisia ja sukupolvien välisiä oikeudenmukaisuuskysymyksiä, kun siirrytään turvetuotannosta ja perinteisemmästä puu- ja paperiteollisuudesta korkean jalostusarvon metsäbiotalouden tuotteisiin. Menetelmällisesti KOKOMAA-hanke perustuu oikeudelliseen analyysiin, media-aineistojen laadulliseen sisällönanalyysiin, osallistaviin paikkatietomenetelmiin, fokusryhmähaastatteluihin sekä laadulliseen ja määrälliseen delfoi-menetelmään.

Työryhmäsessio 2 to 25.8. klo 16.50–18.15

Suuri osa suomalaisista katsoo, että ilmastomuutokseen liittyvät politiikkatoimet ovat maaseudun näkökulmasta epäreiluja ja epäoikeudenmukaisia. Tämä ei ole välttämätön eikä hyväksyttävä tilanne yhteiskunnassa. Maaseudun ja (pää)kaupungin välinen jännite kytkeytyy EU-päätöksentekoon sekä globaaleihin ympäristömuutoksiin, jotka konkretisoituvat paikallisella tasolla. Jännitteet tiivistyvät kokemukseen siitä, että kestävyysmurrokseen tähtäävät politiikkaohjelmat ja lainsäädäntö sekä kansallisella että EU-tasolla suosivat kaupungistumista ja kaupunkilaista elämäntapaa, eikä maaseudun paikallisia olosuhteita tunnusteta tai arvosteta. Maaseudun toimijat tulisikin nähdä keskeisimpinä kestävyysmurroksen toteuttajina, ei vain sääntelyn kohteina. Tämä ei tarkoita ilmasto- ja luontotavoitteiden vesittämistä vaan tietoon, osaamiseen, verkostoihin, yhteistyöhön, tukeen ja kannustimiin perustuvaa siirtymää.

Työ ja yrittäjyys kestävyys siirtymää toteuttavissa aluetalouksissa

*Outi Hakala ja Susanna Kujala,
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti*

Maaseutualueilla on tärkeä rooli kestävyys siirtymän toteuttamisessa. Tätä roolia toteuttaessaan maaseutualueet voivat hyödyntää työn ja yrittäjyyden uusia mahdollisuuksia. TUUMA-verkostohanke keskittyy vahvistamaan näitä mahdollisuuksia. Verkoston tavoitteena on lisätä maaseudun elinvoimaisuutta, työllisyyttä ja yritysten kilpailukykyä. Osana maaseutupolitiikan neuvoston MANEn toimintaa toteutettava TUUMA rakentuu kauden keskeisen teeman ympärille. Yksi teemoista pureutuu aluetaloudellisiin vaikutuksiin.

Aluetalouksien kehitys kuvaa osaltaan alueiden elinvoimaa. Esimerkiksi yritystoiminnan muutoksilla ja julkisilla hankinnoilla on kerrannaisvaikutuksia alueiden talouteen. Näiden vaikutusten ymmärtäminen auttaa toimijoita tunnistamaan maaseudun elinvoimaa vahvistavat mahdollisuudet sekä edistämään tasa-arvoista aluekehitystä.

TUUMAN aluetalousteemassa kokoamme tulevan vuoden aikana yhteen tietoa aluetaloudellisista vaikutuksista liittyen muun muassa ruoka-, energia- ja liikennejärjestelmiin sekä laajemmin bio- ja kiertotalouden ilmiöihin. Tiedon pohjalta nostamme esiin tuloksia ja esitämme toimenpide-ehdotuksia päätöksentekoon. Lisäksi tuomme yhteen aluetalousvaikutuksia tarkastelevia tutkijoita ja päätöksentekijöitä tunnistaaksemme yhdessä paremmin teemoja, joiden tutkimusta ja huomiointia on tarpeen lisätä. Näillä toimenpiteillä toteutamme tavoitetamme tuoda esiin aluetaloudelliset vaikutukset, jotta maaseuduilla yhä paremmin hyödynnettäisiin työn ja yrittäjyyden uudet mahdollisuudet.

Maaseutututkijatapaamisen Kestävät aluetaloudet -työryhmän toteutus ja TUUMAN aluetalousteeman käsittely sisältyvät edellä kuvattuihin verkostotyön toimenpiteisiin. Työryhmäesityksemme sisältää esimerkkejä maaseutualueille kohdistuvien muutosten aluetaloudellisista vaikutuksista. Muun muassa uusiutuva energia tarjoaa maaseutualueille mahdollisuuksia edistää ilmastotavoitteiden ohella aluetaloutta. Lisäksi muutokset liikenneneratkaisuissa tai julkisissa hankinnoissa voivat vahvistaa aluetaloutta.

TYÖRYHMÄ 2: OMAVARAISTUMINEN KESTÄVIEN PAIKALLISYHTEISÖJEN PERUSTANA

Työryhmän vetäjät:

Pasi Heikkurinen, pasi.heikkurinen(a)helsinki.fi

Jarkko Pyysiäinen, jarkko.pyysiainen(a)helsinki.fi

Jenny Rinkinen, jenny.rinkinen(a)helsinki.fi

Toni Ruuska, toni.ruuska(a)helsinki.fi, Helsingin yliopisto

Lisätietoja: Skills of self-provisioning in rural communities /

Omavaraistaidot maaseutuyhteisöissä (SOS) -hanke

Työryhmässä käsitellään paikalliseen omavaraistumiseen liittyviä taitoja ja käytäntöjä osana kestävyysmurrosta ja -siirtymää. Vaikka kestävyys ja paikallisuus liitetään asioina yleensä tietoon ja tietämiseen, siirtymä kohti kestäviä paikallisyhteisöjä edellyttää myös taitojen ja käytäntöjen laajamittaista uudelleenarviointia ja muutosta. Kattavan omavaraistaitojen omaksumisen ja hajautettuun toimeentulon hankintaan liittyvän taitavuuden voidaan myös väittää parantavan paikallisyhteisöjen muutoskestävyyttä lisääntyvän taloudellisen epävarmuuden ja monipolvisen sosio-ekologisen kriisin aikakaudella.

Kiinnostuksen kohteena tässä työryhmässä on ennen muuta se, kuinka omavaraistaidot ja -käytännöt syntyvät, muuttuvat ja välittyvät eteenpäin ajassa ja paikassa. Pyrimme lähestymään näitä käsitteitä ja ilmiöitä holistisesti: taidot ja käytännöt ovat kehollisia ja kehollista tekemistä, mutta myös ihmisten välisiä suhteita ja viestintää sekä suhtautumista ja neuvottelua ympäröivän luonnon ja ei-inhimillisten toimijoiden kanssa. Tervetulleita mukaan ovat monitieteiset sekä teoreettiset että empiiriset esitykset aiheesta.

Työryhmäsessio 3
pe 26.8. klo 8.30–10.00

**Kitkaa käytännöissä:
omaehtoinen ruokatalous
paikallisyhteisöjen perustana**

*Galina Kallio, Untame
tutkimuskollektiivi, Helsingin yliopisto*
*Eeva Houtbeckers, Untame
tutkimuskollektiivi, Aalto-yliopisto*

Ruoka on historiallisesti ollut ja havaintojemme mukaan voi edelleen olla paikallisyhteisöjen perusta. Yhteisöjen tavat tuottaa, hankkia ja kuluttaa ruokaa kytkeytyvät perustavanlaatuisesti talouteen. Sekä tutkijat että aktivistit ovat peräänkuuluttaneet talouden parempaa ymmärtämistä, erityisesti mitä tulee vaihtoehtoihin talouksiin ja omaehtoiseen järjestäytymiseen. Esitämme omaehtoisen ruokatalouden yhdeksi vakavasti otettavaksi paikallisyhteisöjen perustaksi. Analyysimme pohjaa käytännöllisen toiminnan viitekehykseen, josta käsin tutkimme, miten talous ilmenee ruokaomavaraisuuteen pyrkivien yhteisöjen ja ihmisten arjessa.

Käytämme kotitalouksien omavaraista ruoanhankintaa havainnollistavana tapauksena paikallisen omaehtoisen talouden tutkimiseen ja käymme vuoropuhelua kahden erillisen etnografian havaintojen välillä, joista ensimmäinen on kumppanuusmaatalousyhteisöt ja toinen omavaraisuuteen pyrkivät kotitaloudet Suomessa. Havaitsimme, että omavarainen ruoan hankinta vaatii aktiivisempaa osallistumista, suunnittelua ja sitoutumista kuin vallitsevat ruokakäytännöt. Tämä synnyttää kitkaa omavaraiseen ruoan hankintaan pyrkivien kotitalouksien arjessa, kun ihmiset eivät pysty täysin irtautumaan (elintarvike)talouden itsestäänselvyyksistä. Kitka ilmenee päivittäisissä käytännöissä ihmisten kohdatessa materiaalista infrastruktuuria, rytmistä (epä)järjestystä ja annettuja rooleja/identiteettejä. Väitämme, että kitkan luonne talouden käytännöissä tekee samanaikaisesti näkyväksi sekä hegemonisia että omaehtoisia ruokatalouden käytäntöjä. Kitkan avulla voimme myös ymmärtää laajemmin "taloutta", joka muuten jää näkymättömäksi, vaikka siihen julkisessa puheessa usein viitataan.

**Omavaraopisto osana
kyläyhteisöä**

*Pertti Rannikko, Karjalan tutkimuslaitos,
Itä-Suomen yliopisto*

Rasimäen kylässä Valtimolla on toiminut muutaman vuoden ajan Omavaraopisto, joka toimii Kainuun opiston alaisuuteen kuuluvana kansanopistolinjana. Käytännössä sen toiminnasta vastaavat Rasimäessä asuvat ja omavaraisuutta käytäntöön jo vuosikymmenten ajan kehittäneet Lasse Nordlund ja Maria Dorf. Opetuksen pääpaino on kestä-

Työryhmäsessio 3 pe 26.8. klo 8.30–10.00

vän kulttuurin mukaisessa kotitarveviljelyssä, luonnontuotteiden keräilyssä, perinteisissä käsityöissä ja ekologisessa rakentamisessa. Omavaraopiston avulla pyritään omavaraista elämää koskevat pitkäaikaiset kokeilut ja kokemukset kokoamaan järjestelmälliseksi tiedoksi ja levittämään laajempaan käyttöön.

Mutta voiko Omavaraopistoon liittyvä omavaraistuminen laajentua ja kehittyä Rasimäen kyläyhteisön perustaksi? Rasimäki on ollut kohta 50 vuotta toisen valtimolaisen kylän Sivakan ohella Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen tutkimuskohteena. Tutkimusryhmä on julkaissut kylistä perusteelliset tutkimukset suunnilleen kymmenen vuoden välein. Kuudes kenttätöväihe alkaa ensi vuonna. Edellinen, vuonna 2016 julkaistu kyläraportti nostaa esiin kolme ilmiötä, jotka Rasimäen tapaisella syrjäisellä maaseudulla ovat voimistumassa. Niistä voidaan käyttää nimityksiä superproduktivismi, kulutusidylli ja omavarainen elämä.

Superproduktivismi ilmenee Rasimäen maataloudessa muun muassa siten, että suuri osa kylän pelloista on siirtynyt tiloille, joiden päärakennukset ja robottinavetat sijaitsevat kaukana itse kylästä. Kulutusidylli Rasimäki on erityisesti kasvavalle vapaa-ajan asukkaiden joukolle. Rasimäellä ei ole enää yhtä selkeää toiminnallista perustaa, jollainen maatalous oli aikoinaan. Nykyään ja lähitulevaisuudessa kyläyhteisön perusta on useiden hyvin erilaisten ilmiöiden ja toimijoiden moninaisuudessa. Niiden välille voi syntyä voimakkaita jännitteitä ja ristiriitoja. Onko paikallisyhteisön taloudellisen perustan muuttaminen realistista? Vai pitäisikö omavaraopiston tapaisen uudistajan tavoitella pikemminkin erilaisten toimijoiden olemassaolon hyväksymisen ja yhteistyökyvyn parantamista?

Materian väre omavaraisuuden opettelussa ja harjoittamisessa

Pieta Savinotko, Tampereen yliopisto

Omavaraisuus on toimeentulon strategia, jossa yksilö, kotitalous tai muu yhteisö pyrkii vastaamaan perustarpeisiinsa suoraan omalla työllään. Käytännössä omavaraisuus koostuu moninaisista taitoa vaativista toiminnoista kuten ruoan tuottamisesta ja säilömisestä, vesihuollosta, energiantuotannosta ja jätteiden käsittelystä sekä asumusten, työkalujen ja vaatteiden ylläpidosta, korjaamisesta ja uusien valmistamisesta. Valtimolla Pohjois-Karjalassa toimivalla Omavaraopistolla keräämääni etnografiseen ja haastatteluaineistoon perustuen esitän, että näiden toimintojen opetteleminen ohjaa ei-inhimillisen materian toimijuuden tunnistamiseen ja huomioimiseen.

Opiskelu opistolla perustui omavaraisen arjen elämiseen puolivuotisen kurssin ajan. Läpi kurssin opiskelijoita ohjattiin kiinnittämään huomiota arjen materiaalisuuksiin ja sovittamaan omaa toimintaansa niihin. Ei-inhimillinen materia ei näyttäytynyt opetuksessa vain passiivisena, vaan omavarais-taitojen kannalta merkittävää oli opetella tunnistamaan materian omaehtoisuutta, sen tilanteisuutta ja suhteissa muotoutumista. Opetuspäivät täyttikin ruoan, maaperän, polttopuun, työkalujen ynnä muun arkisen materian väreilevään läsnäoloon virittymisen kehollisena ja yhteisöllisenä toimintana.

Materiaalisuuteen suuntautuminen tuo aineistossa esiin omavaraisuuden harjoittamisen ja opettelu haasteita. Arkinen materia oli monella tavalla sekä kehollisesti että kognitiivisesti vaativaa, mikä sai aikaan opiskelijoissa riittämättömyyden tunteita. Toisaalta arjen järjestyminen uudelleen kokonaisvaltaiseksi vastavuoroisuudeksi ei-vain-inhimillisissä verkostoissa tuotti myös syviä merkityksellisyyden kokemuksia.

Työryhmäsessio 3
pe 26.8. klo 8.30–10.00

**Taidokas visiointi
kokonaisvaltaisen
kestävien vaihtoehtojen
hahmotteluna: Esimerkkejä
ruokaomavaraisuuteen pyrkivistä
yhteisöistä**

*Jenny Rinkinen, Pasi Heikkurinen ja
Jarkko Pyysiäinen, Helsingin yliopisto*

Tulevaisuuskuvilla on merkittävä rooli kestävä-
n muutoksen aikaansaamisessa. Vallitse-
vasta tieteellisrationaalisesta näkökulmasta
puuttuu kuitenkin usein herkkyys koko-
naisvaltaisten kulttuuristen reunaehtojen ja
moninaisten aika- ja paikkakäsitysten hu-
mioimiseen. Lähestymme tässä paperissa
tulevaisuuteen suuntautuvaa visiointia so-
siaalisten käytäntöjen teoreettisesta näkö-
kulmasta käsin. Tästä näkökulmasta tarkas-
teltuna visiointi on yhtäältä eri käytäntöihin
kiinnittyvää aktiivista toimintaa ja toisaalta
osa käytännöissä rakentuvaa teleoaffektii-
vista rakennetta. Ingolding 'enskilment' ja
Grassenin taidokas katse -käsitteiden avul-
la kehitämme sosiaaliin käytäntöihin pe-
rustuvaa ajatusta taidokkaasta visioinnista,
jonka määrittelemme sosio-kulttuurisesti
ja historiallisesti ankkuroituneena kerrok-
sellisena prosessina. Taidokas visiointi on
kestävyyteen pyrkiville yhteisöillä merkityk-
sellinen kyky, joka on eri tavoin yhteydessä
tekemiseen, aikaan ja paikkaan eli sosio-
kulttuurisiin käytäntöihin. Tutkimme taido-
kasta visiointia Sodankylän kunnan alueen
ruokayhteisöissä, joissa pyritään osittaiseen
ruokaomavaraisuuteen. Näissä esimerkeissä
havainnollistuu visioinnin merkitys kyknä

ajatella toisin ja hahmottaa uudenlaisia so-
siokulttuurisia kokoonpanoja, jotka kytkevät
olemassa oleviin käytäntöihin ja materi-
aalisuuksiin uusia elementtejä, rakentaen
kulttuurista jatkuvuutta ja näyttäen samalla
ymmärrettävän ja hyväksyttävän toisin te-
kemisen mahdollisuuden. Tutkimuksemme
tarjoaa uusia näkökulmia kestävä-
n muutoksen visiointiin ja toteutumiseen erityisesti
paikallisyhteisöjen näkökulmasta.

TYÖRYHMÄ 3: KESTÄVÄ JA UUDISTUVA MAASEUDUN YRITYSTOIMINTA

Työryhmän vetäjä:

*Pasi Saukkonen, Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia
Itä-Suomen yliopisto, pasi.saukkonen(a)uef.fi*

Siirtymä fossiilitaloudesta kestävämpään talouteen tarkoittaa valtavia mahdollisuuksia maaseudun yrityksille, mutta myös haasteita. Viimeksi mainitut liittyvät erityisesti siihen, kuinka maaseudun yritykset pysyvät mukana ripeässä kehityksessä, kykenevät tarttumaan avautuviin mahdollisuuksiin ja uudistumaan. Muutoksessa tieto ja osaaminen tulevat isoon rooliin.

Työryhmässä käsitellään, pohditaan ja keskustellaan kestävyysmurroksen ja talouden tietointensiivisyyden korostumisen vaikutuksista maaseudun yritystoiminnalle. Ryhmään haetaan esityksiä, jotka käsittelevät yritysten uudistumista esimerkiksi tiedolla ja teknologialla, erilaisilla kehittämisponnistuksilla sekä paikallisuuteen liittyvillä vahvuuksilla, osaamisella ja resursseilla.

Työryhmäsessio 1 to 25.8. klo 15.15–16.40

Tietoperusteisen talouden mahdollisuudet ja reunaehdot maaseudulla

*Mikko Weckroth, Michel Kull ja
Hilkka Vihinen, Luonnonvarakeskus*

Esitys perustuu Maaseutupolitiikan neuvoston MANE:n rahoittaman MAASTIETA (Maaseudun Kestävyyismurroksen Talous – Tietotalouden Suunnat, Vaihtoehdot Ja Kehittämisen Edellytykset) tutkimus- ja kehittämishankkeen osana toteutettuun teoreettiseen analyysiin. MAASTIETA hankkeen tavoitteena on selvittää maaseudulla toimivien yritysten ja yhteisöjen roolia ja maaseutua ympäristönä kestävässä taloudessa, jota leimaa tietotalouden merkityksen kasvu.

Tietotalous – tai tietointensiivinen talous – on teknologiaan ja sen kehittämiseen liittyvä ilmiö, jota on leimannut kaupunkivetoisuus sekä suurten yliopistokaupunkien roolin korostuminen. Tietotalouden kehitys on ollut alueellisesti epätasaista. Suhteellinen ero kaupunki- ja maaseutualueiden välillä maakuntien sisällä on myös kasvanut, kun korkeasti koulutettujen osuus väestöstä on usealla kaupunkialueella kasvanut. Tämä ilmentää tietointensiivisen talouden maantieteellistä keskittymistä. Tietointensiivinen talous nojaa korkeasti koulutettuun väestöön, korkean osaamisen ammatteihin sekä tutkimus- ja kehittämistyöhön - ylipäättään globaalien arvoketjujen ylimpään osaan, joka tuottaa runsaasti lisäarvoa. Korkean teknologian lisäksi tietointensiiviseen talouteen voidaan lukea myös markkinointi, vakuuttaminen, rahoitus ja erityyppinen konsultointi. Se on liiketoimintaympäristö, jossa tieto ja osaaminen ovat keskeisiä menestystekijöitä.

Tämä analyysi keskittyy tietotalouden tilallisen luonteen uudelleen pohtimiseen ja sen tarkoituksena on määritellä reunaehdot, olosuhteita ja poliittisia mekanismeja tietotalouden edistämiseksi maaseutuympäristössä. Aloitamme tarkastelemalla ja jäsentelemällä syitä nykytilanteeseen, jossa tietotalous nähdään pohjimmiltaan urbaanina ilmiönä. Tässä tarkastelussa tunnistamme fyysis-tilallisia, kulttuuris-kognitiivisia sekä sosiaalisesti rakennettuja selityksiä. Analyysi pyrkii luomaan uusia maaseutupolitiikan muotoja ja parantamaan niiden kohdentamista kansallisissa ja ylikansallisissa (EU) konteksteissa.

Yritysten uudistuminen tiedolla ja yhteistyöllä kestävyystransition ajassa

*Pasi Saukkonen, Alue- ja kuntatutkimuskeskus
Spatia, Itä-Suomen yliopisto*

Yritystoiminnassa tiedon merkitys uudistumisessa on korostunut menestystekijänä (tietointensiivisyys). Kasvukeskusajatteluun tukeutunut aluepolitiikka on kuitenkin johtanut tutkimus- ja kehittämismurroksien sekä korkeakoulutuksen keskittymiseen. Tämä on luonut haastavan tilanteen etenkin syvän maaseudun yrityksille. Nyt jos koskaan uusiutumiskykyä yrityksissä tarvitaan, kun siirtymä fossiiliperustaisesta taloudesta kestävämpään tietoperustaiseen yhteiskuntaan tarjoaa niille suuria mahdollisuuksia. Harva maaseudun mikro- ja pienyritys kykenee uudistumiseen kuitenkaan yksin. Onnistuminen, ja haasteiden muuttaminen menestystarinoiksi vaatii yhteisöyhteyksiä niin yritysten, kehittäjien, rahoittajien kuin tutkimus-, kehitys ja innovaatiotoimijoiden kesken.

Työryhmäsessio 1 to 25.8. klo 15.15–16.40

Tähän projektimuotoisuus toimintatapana soveltuu lähtökohtaisesti hyvin, sillä kehittämishankkeiden ja niiden taustalla olevan ohjelmallisen kehittämispolitiikan keskeisenä tavoitteena on alueiden ja toimintojen uudistaminen sekä tärkeänä päämääränä erilaisten toimija- ja yritysverkostojen rakentaminen.

Nykykäsitys uuden tiedon syntymisestä painottaa yritysten, erilaisten tutkimuslaitosten ja julkisen sektorin yhteistyötä sekä monenlaisia takaisinkytkentöjä. Maaseudun ja kaupungin erillisyyttä korostavan näkökulman rinnalle on myös noussut verkostomainen näkökulma, joka korostaa maaseudun yritysten ja kehittäjien kykyä verkostoitua ylipaikallisesti. Tutkimuksessa Triple Helix-malli (kolmoiskierre) luo puitteet yritysten uudistumiseen perustuvan kehityksen ja erilaisten vuorovaikutussuhteiden analysoimiseksi. Empiirisenä aineistona ovat Manner-Suomen Maaseutuohjelman yhteistyö- ja innovaatiohankkeet. Tuloksissa tunnistetaan alueiden omista vahvuuksista ja resursseista nousevia painotuksia ja erikoitumisen aloja. Hankeperustainen toiminta on luonut laajoja satunnaisia yhteisiä toimenpiteitä kiinteämpiä yhteistyöverkostoja ja kehittänyt yritysten tiedollisia, taidollisia ja henkisiä valmiuksia tietoperusteisessa taloudessa toimimiseksi. Esitys perustuu TietomaaUudistaa-hankkeen tutkimukseen, jota Maa- ja metsätalousministeriö on rahoittanut Maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä, Makeran valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista.

Kuinka uuden ajan maaseutuyrittäjyyttä tulisi tukea ja kehittää?

*Emmi Majanen, LAB-ammattikorkeakoulu
Meri Valta, Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu*

Maaseudun toimintaympäristön muutoksessa tarvitaan monipuolista, perinteisiä maaseutuelinkeinoja täydentävää, tietoon ja osaamiseen perustuvaa yritystoimintaa. Jotta tällaista yritystoimintaa voidaan tukea ja kehittää, täytyy yrittäjien ääni saada kuuluville. On tärkeää ymmärtää, miten uudet maaseutuyrittäjät itse oman roolinsa tässä muutoksessa näkevät. Myös heikkoja signaaleja tunnistamalla laajennetaan ymmärrystä erilaisista tulevaisuuden mahdollisuuksista.

Maaseudun yrittäjien kokemuksia uudesta yrittäjyydestä ja liiketoiminnan kehittämisestä kerättiin kevään 2022 aikana hyödyntämällä Sitran Erätaukokeskustelu-menetelmää. Keskusteluja järjestettiin yhteensä kolme ja niihin osallistui 18 yrittäjää eri puolelta Suomea.

Keskusteluissa kerättiin heikkoja signaaleja erityisesti kolmeen teemaan liittyen: 1) arvopohja ja maaseudun merkitys, 2) tulevaisuus ja 3) tietointensiivisyys: tieto, oppiminen, kehittyminen.

Maaseutu koetaan monimuotoisena paikkana asua ja yrittää. Maaseudulla yrittämiseen liittyy monella myös arvopohjaisuus ja tunnesidonaisuus. Halutaan esimerkiksi palata perheen tai suvun juurille. Jakoa maaseudun ja kaupungin välillä halutaan madaltaa ja kaupungissa käydään virkistäytymässä. Maaseudun ja kaupungin välinen aikakäsitys nousi esiin keskusteluissa – maalla työtä tehdään hyvinkin kiivaasti silloin, kun työ niin vaatii.

Työryhmäsessio 1 to 25.8. klo 15.15–16.40

Päättäjiltä yrittäjät toivovat tulevaisuuteen tähtäävän liiketoiminnan (ml. digitaalisen liiketoiminnan) ymmärtämistä ja tietotyön parempaa hyödyntämistä. Digitaalisuus mahdollistaa sen, että asiakkaat eivät ole vain lähialueilta, vaan ympäri maailman. Tietotyöllä on valtava merkitys toimialasta riippumatta etenkin perinteisten maaseutuelinkeinojen monipuolistajana ja mahdollistajana. Yritystukien osalta toivottiin joustavuutta ja ketteryyttä. Varsinaisen rahallisen tuen lisäksi tärkeäksi koettiin henkinen tuki sille, että joku uskoo yritysideaan. Tällaista sparrausta ja tukea toivottiin myös rahoituksen myöntämisen jälkeen yrittäjyyden alkutaipaleelle.

”Totta kai sitä hiilijalanjälkeä pitää vähentää” – Eteläpohjalaisten matkailuyrittäjien näkökulmia kestäväan matkailuun

*Aapo Jumppanen ja Anne Matilainen,
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti*

Matkailun maailmanlaajuinen kasvu teki 2010-luvulla siihen liittyvistä kestävyyskysymyksistä entistä tärkeämpiä. Alan laajentumisen vaikutukset luontoon, paikallisyhteisöihin ja ilmastonmuutokseen ovat nousseet toistuvasti esille. Vaikka koronapandemia pysäytti matkailun kasvun, taantuma tuskin jää pysyväksi. Vastuullisen matkailun kysymykset ovat edelleen ajankohtaisia. Myös pandemia itsessään on vaikuttanut tähän. Esimerkiksi matkailijoiden ja alan työntekijöiden turvallisuudesta huolehtimisen kautta.

Globaalit ja kansalliset tavoitteet muuttuvat todellisuudeksi paikallisella tasolla. Etelä-Pohjanmaalla matkailun kestävyys ja vastuullisuuden edistäminen on asetettu yhdeksi toimenpiteeksi maakunnallisessa matkailustrategiassa vuosille 2020–2028. Myös useat asiakastutkimukset korostavat kestävyys ja vastuullisuuden merkityksen kasvua. Aiempaa vastuullisemman matkailun kehittäminen edellyttää syvällistä ymmärrystä siitä, kuinka yrityksissä käsitetään kestävyys ja vastuullisuus, ja miten siihen liittyvät tekijät otetaan huomioon päivittäisessä liiketoiminnassa.

Tätä selvittääksemme suoritimme 15 tutkimushaastattelua Etelä-Pohjanmaan alueella loppuvuodesta 2020. Kohdeyritykset edustivat maakunnan johtavia matkailuyrityksiä, maaseutumatkailuyrityksiä sekä matkailutoimintaa harjoittavia käsityö- ja teollisuusyrityksiä. Tulosten mukaan yritysten suhtautuminen vastuulliseen matkailuun voidaan jakaa viiteen tyyppiin: Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyys painottajiin, ekologiseen kestävyys ja eläinten hyvinvointiin suuntautuneisiin, kestävyys laaja-alaisesti ja ennalta panostaviin, kestävyys positiivisesti, mutta passiivisesti suhtautuviin sekä kestävyys kriittisesti suhtautuviin, joiden mukaan voimassa olevan lainsäädännön noudattaminen riitti.

Matkailuyritysten suhde kestävyys määräytyi pitkälti kahden tekijän: asiakaskunnan vaatimusten ja omistaja-yrittäjien arvojen kautta. Parhaina keinoina kestävä ja vastuullisen matkailun kehittämisessä pidettiin konkreettisten liiketoiminnallisten hyötyjen esille tuomista.

Työryhmäsessio 2 to 25.8. klo 16.50–18.15

Kohti vihreän talouden innovaatioita yritysten ja julkisen sektorin yhteistyössä

*Leena Viitaharju, Ada Trogen, Hannele Suvanto
ja Merja Lähdesmäki, Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti*

Hallitusohjelmassa on asetettu tavoite, että Suomi on hiilineutraali vuonna 2035. Julkiset hankinnat ovat tässä merkittävässä roolissa. Valtiovarainministeriön toimeksiantona on tuotettu kansallinen julkisten hankintojen strategia, jossa erityistä huomiota on kiinnitetty julkisten hankkijoiden ja yritysten välisen yhteistyön kehittämiseen sekä hankintojen vaikuttavuuden ja kestävyysvahvistamiseen. Esimerkiksi ekologisuuteen kannustavilla hankintojen vertailukriteereillä voitaisiin yrityksiä kirittää kehittämään ilmastomyönteisiä tuotteita.

Innovatiivisuus on teema, jota kansallinen strategia painottaa. Innovaatioiden avulla halutaan löytää ratkaisuja hankintojen laadun ja vaikuttavuuden sekä tuottavuuden parantamiseen, hiilijalanjäljen pienentämiseen ja kiertotalouden edistämiseen. Innovatiivisuuden vahvistaminen osana julkisia hankintoja tukee julkisen talouden kestävyttä, luo yhteiskunnallista hyvinvointia ja edistää yritysten taloudellisia toimintaedellytyksiä. Tällä hetkellä ollaan kuitenkin vielä kaukana sujuvan yhteistyön toteutumisesta.

VITALI-hankkeen (Vihreän talouden innovaatiot) tavoitteena on edistää julkisen ja yksityisen sektorin valmiuksia kehittää yhteistyössä ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä innovaatioita erityisesti elintarvike- ja hoiva-alalla (green care). Tämä edistää alueellista

kestävää kasvua ja vahvistaa yritysten ja julkisen sektorin toimijoiden yhteistyöosaamista vihreän talouden siirtymässä. Tavoitteena on yhteistyökumppanuus, joka perustuu yhteiseen näkemykseen, sitoutumiseen, yhdessä oppimiseen ja molemminpuoliseen hyötyyn. Hankkeessa selvitetään kestäviin innovaatioihin johtaneita julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyön taustatekijöitä. Tämän jälkeen rakennetaan käytännönläheinen prosessimalli yritysten ja julkisten toimijoiden kestäviin innovaatioihin tähtäävästä yhteistyöstä. Hanke edistää yritysten ja julkisen sektorin innovaatioyhteistyön rakentumista siten, että toimijoista tulee kehittämiskumppaneita, jotka etsivät yhdessä uusia innovatiivisia ratkaisuja ekologisiin ja sosiaalisiin haasteisiin.

Maaseudun kehittämisen trendit ja hyviä käytänteitä Leader- strategioiden näkökulmasta tarkasteltuna

Pekka Mytty, LAB ammattikorkeakoulu

Leader-toiminnan vahvuutena on ruohonjuuritason toiminta, joka lähtee oman alueen tarpeista. Leader-toiminta kattaa koko Suomen etelästä Tunturi-Lappiin. Asuin- ympäristöinä esimerkiksi Hanko ja Utsjoki eroavat toisistaan merkittävästi. Juuri tästä syystä Leader-strategioilla on suuri merkitys alueiden kehittämisen näkökulmasta, koska eri alueiden asukkaat ovat parhaita asiantuntijoita ja kehittäjiä oman asuin ympäristönsä osalta. Leader-ryhmien toiminta pohjautuu yhdessä alueen asukkaiden kanssa laadittavaan kehittämisstrategiaan.

Työryhmäsessio 2 to 25.8. klo 16.50–18.15

Osana Tietomaa uudistaa -hanketta analysoitiin kevään 2022 aikana 42:n eri Leader-ryhmän strategiat. Tutkimus tehtiin tekstinlouhintana lukemalla läpi kaikki strategiat ja koodaamalla havaitut painotukset eri ryhmien strategioissa. Analysoinnissa käytettiin välineenä laadulliseen data-analyysiin hyvin soveltuvaa Atlas.ti-tietokoneohjelmaa. Eri-tyisenä tavoitteena oli tehdä havaintoja signaaleista tietointensiivisen yritystoiminnan maaseudulle sijoittumisen ja Leader-strategioiden välillä.

Varsinaista yhteyttä tietointensiivisen yritystoiminnan sijoittumiseen maaseudulle ei empiirisen aineiston pohjalta havaittu. Leader-strategioihin tulisi entistä vahvemmin sisällyttää tämä ulottuvuus, sillä lähtökohtaisesti maaseudun elinvoimaisuuden kannalta asialla on jatkossa entistä suurempi merkitys.

Analyysin pohjalta tunnistettiin trendejä, jotka eri alueiden strategioissa painottuivat. Yleisimpänä yhdistävänä tekijänä korostui yhteistyö. Yksin yhteisöt, yhdistykset ja

muut organisaatiot ovat resursseiltaan liian pieniä tarjoamaan aidosti asiakaslähtöisiä palveluita alueen asukkaille tai ulkopuolisille asiakkaille, mutta monialainen yhteistyö mahdollistaa parhaimmillaan myös synergian toteutumisen. Muina yleisimpinä trendeinä erottuivat matkailu, nuoret, yhteisöllisyys, kansainvälisyys, mikro- ja pienyritykset, verkostoituminen, luontoresurssit, lähiruoka ja paikallisidentiteetti.

Miten yrittää maaseudulla?

*Inna Kopoteva, Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti*

Kysymys koskettaa sekä yrittäjiä että tutkijoita Kestävä kansainvälinen historiamatkailu Kustaa III – Sprengtporten – Katariina II tutkimus ja kehittämishankkeessa. Hankkeen rahoittajana on Kaakkois-Suomi – Venäjä CBC 2014–2020.

Hankkeen tavoitteena on kehittää tutkittuun historiatietoon sekä Suomen ja Venäjän yhteiseen kulttuuriperintöön perustuvia vastuullisia matkailutuotteita ja -palveluja yrityksille. Vaikka hankkeen tavoite on taloudellinen eli kehittää kansainvälistä historiamatkailua, oli ensimmäinen osio tutkimuksellinen. Tutkijat Ruralia-instituuttista ja Leningradin valtion yliopistosta tekivät tutkimustyötä arkistoissa ja kirjastoissa Venäjällä, Ruotsissa ja Suomessa. Vuoden aikana tutkittiin kreivi Georg Magnus Sprengtportenin elämää ja toimintaa Kustaa III:n, Katariina II:n, Paavali I:n ja Aleksanteri I:n palveluksessa. Myös Sprengtporten persoonallisuutta tarkasteltiin eri näkökulmista – poliitikkona, sotilaana, kosmopoliittina ja kouluttajana. Tuloksena syntyi kaksi raporttia, joissa on yli 500 sivua.

Työryhmäsessio 2 to 25.8. klo 16.50–18.15

Miten tutkija voi tukea yrittäjyyttä maaseudulla? Miten 500 sivua tutkimustekstiä voi auttaa yrityksiä kehittämään historiamatkailuun liittyviä tuotteita ja palveluja? Millä tavalla organisoida yhteistyötä, että saadaan luotua kiinnostusta, motivaatiota ja resursseja? Miten yrittäjä yrittää maaseudulla? Yrittäjät ovat kiireisiä ja vapaa-aikaa on vähän. Toisaalta hankkeen aikana huomattiin maaseutumatkailuyritysten haasteita: palvelujen tuotteistaminen, ohjelmatarjonnan kehittäminen, asiakkaiden vaatimustason nousu. Moderneille matkailijoille eivät peruspalvelut riitä. Asiakas haluaa kokea jotain ainutkertaista. Miten yrittäjä voi toimia yhteistyössä tutkijoiden kanssa maaseudulla?

Esityksessä pyritään löytämään vastauksia edellä esitettyihin kysymyksiin ja keskustellaan Sprengtporten-hankkeen välitulokista, jotka osoittavat tutkijoiden ja matkailualan yrittäjien yhteistyön onnistuneen mallikkaasti.

Yhteisölähtöisten yhteiskunnallisten yritysten rooli ja merkitys maaseudulla

*Katja Rinne-Koski ja Merja Lähdesmäki,
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti*

Yhteisölähtöinen yhteiskunnallinen yritys on yhteiskunnallisen yrittäjyyden muoto, jossa yritys on yhteisön omistama tai perustama, vastaa paikallisiin tarpeisiin tekemällä liike-toimintaa yhteisön hyväksi ja on sen kautta vastuussa toiminnastaan paikalliselle yhteisölle, sekä käyttää suurimman osan voitosta kylän tai kyläyrityksen kehittämiseen. Yhteisölähtöisen yhteiskunnallisen yrityksen yhteiskunnallinen päämäärä voi olla esimerkiksi alueen elinvoiman ja palveluiden

vahvistaminen, asukkaiden hyvinvoinnin parantaminen tai lähipalveluiden saatavuuden varmistaminen.

Yhteisölähtöisen yhteiskunnallisen yrityksen palvelutuotanto maaseudulla voi kohdistua mihin tahansa palveluun, mille alueella on tarvetta tai kysyntää: se voi olla esimerkiksi kerhotoimintaa, asiointipalvelua tai kahvilatoimintaa. Se voi olla myös keino tuottaa varoja kylätalon tai vanhan kyläkoulun ylläpitämiseen. Yhteisöllisen yritystoiminnan ei kuitenkaan ole tarkoitus syrjäyttää tavallista kylätoimintaa eikä olemassa olevaa yritystoimintaa, vaan tukea ja täydentää näitä. Talokootöillä ja yhdessä olemisella on edelleen oma tärkeä paikkansa osana kylätoimintaa, johon yhteisöllinen yritystoiminta parhaimmillaan tuottaa lisäresursseja ja vahvistaa kylän toimintaedellytyksiä. Yhteisön yritystoiminnan tuottamaa liikevoittoa voi käyttää vaikkapa sellaisen taloudellisesti kannattamattoman palvelun osarahoittamiseen, jonka tuottamisella on suuri sosiaalinen vaikutus asukkaiden hyvinvointiin. Vaikka yhteisölähtöisten yhteiskunnallisten yritysten taloudellinen merkitys olisikin pieni, on niiden paikallinen merkitys sitäkin suurempi – mutta millainen?

Esityksessä tarkastellaan yhteisölähtöisten yhteiskunnallisten yritysten toimintaa sekä niiden roolia ja merkitystä osana paikallis-yhteisöä. Aineistona käytetään yhteisölähtöisille yhteiskunnallisille yrityksille ja niiden sidosryhmille suunnattuja teemahaastatteluja. Esityksen lopputulemana esitetään jäsenitys yhteisölähtöisten yhteiskunnallisten yritysten asemoitumisesta osana toimintaympäristöä ja pohditaan sen yhteiskunnallisia vaikutuksia.

TYÖRYHMÄ 4: MAASEUDUN LIIKENTEEEN KOHTAAMAT MULLISTUKSET JA NIISTÄ SELVIITYMINEN KESTÄVÄSTI

Työryhmän vetäjä:

*Heli Siirilä, Vaasan yliopiston Innolab,
MANEn TUUMA-verkosto, heli.siirila(a)uwasa.fi*

Liikenne ja liikkuminen ovat kohdanneet mullistuksen toisensa jälkeen viimeisen neljän vuoden aikana. Vuonna 2018 tuli voimaan laki liikenteen palveluista, joka vaikutti suuresti henkilöliikennealan yritysten toimintaan, markkinalogiikkaan sekä palveluihin. Esimerkiksi monilla alueilla taksipalveluiden saatavuus muuttui merkittävästi. Vuonna 2020 koronapandemia heijastui voimakkaasti liikkumiseen, kun liikkumista ensiksi rajoitettiin, etätyö yleistyi ja tämän jälkeen yksityisautoilu kasvatti osuuttaan joukkoliikenteen matkustajamäärien romahtaessa.

Vuonna 2022 polttoaineiden hinnat ovat nousseet voimakkaasti, ja tämä heikentää kotitalouksien ja yritysten toimintaedellytyksiä. Julkinen sektori ostaa liikkumispalveluita muun muassa koululaisille, vammaisille ja lääkäriin matkustaville sekä tukee paikallis- ja pitkänmatkan liikennettä. Kustannusten nousu heijastuu siten myös julkisen sektorin toimintaan. Lisäksi vaatimukset liikenteen päästöjen vähentämisestä kasvavat vuosi vuodelta esimerkiksi puhtaiden ajoneuvojen direktiivin myötä.

Liikenteessä on tarve lisätä kestävyyttä samanaikaisesti kaikilla kestävyiden osa-alueilla eli ekologisen, taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyiden osa-alueilla. Miten erilaisten maaseutualueiden liikennepalveluja ja liikenteen olosuhteita voidaan kehittää kestävämmiksi? Miten etätyö tai monipaikkaisempi arki on heijastunut liikkumiseen? Tähän työryhmään toivotaan esityksiä, jotka käsittelevät maaseudun liikenteen tutkimus- tai kehittämishankkeita joko laajemmin tai tapausesimerkillä.

Työryhmäsessio 2 to 25.8.2022 klo 16.50–18.15

Matkailuliikkumisen uudet palvelut maaseudulla

Jenni Eckhardt ja Toni Lusikka,
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy

Suomen matkailuvaltteja ovat syrjäiset kohteet, luonto ja luontokokemukset. Harvaan asutuilla alueilla luontokohteiden saavuttaminen ilman omaa autoa on kuitenkin vaikeaa, koska joukkoliikennedyhteyksiä ei ole tai ne eivät ole riittäviä. Lisäksi tieto on hajanaista, ja erityisesti kansainvälisille matkailijoille haastavaa löytää. Olennaisia tietoja esimerkiksi matkustusmuodoista, aikatauluista ja kohteessa olevista palveluista on pirstaleisesti tarjolla lukuisten eri verkkosivustojen ja -palveluiden kautta.

Business Finlandin rahoittamassa FIT ME! (Foreign Individual Travelers' hospitality and Mobility Ecosystem) -ekosysteemi-hankkeessa (2021–2023) tavoitellaan mukautuvia ja kestäviä palveluita, jotka koostuvat matkailun ja liikkumisen digitaalisen palvelutarjonnan ja luovat reaaliaikaisia ja paikkaperustaisia palvelukokonaisuuksia. FIT ME! -ekosysteemi koostuu tutkimuslaitoksista, liikkumisen ja matkailun yrityksistä sekä julkisen sektorin toimijoista, erityisesti matkailun kehittämisorganisaatioista.

Matkailuliikkumisen palveluita kokeillaan hankkeen aikana Turun saaristossa ja Lapissa. Turun saariston kokeilut painottuvat vesiliikennettä sisältäviin matkaketjuihin ja saariston saavutettavuuteen. Lapin kokeiluissa edistetään ja kehitetään alueella jo toimivan liikenteen näkyväksi tekemistä, liikkumisen kapasiteetin ja kaluston resurssi- viisasta hallintaa sekä matkailun ja liikkumisen palveluiden yhdistämistä yhtenäiseksi

matkailukokemukseksi.

Hankkeen kokeilut painottuvat vuodelle 2023, mutta esityksessä kerrotaan matkailuliikkumisen palvelukonseptien ja kokeilualueiden kehittämistyön tähänastisia havaintoja. Ne perustuvat yhteiskehittämistyöpajoihin ja kokeiluihin liittyvien teemaryhmien työskentelyyn. Lisäksi esitellään FIT ME! -hanketoimijan Bout:n kesällä 2022 toteutettavia vesiliikenteen kokeiluja Turun saaristossa. Bout on vesiliikenteen MaaS (Mobility as a Service) -operaattori, joka tarjoaa venekyytien alustapalvelun auttaen merellisiä toimijoita ja asiakkaita löytämään toisensa.

Repoveden kansallispuiston liikenneolosuhteiden vahvistaminen – Junayhteyksien pilotointi kesäkaudella 2022

Mirja Airos, Oulun ammattikorkeakoulu

Suomen kansallispuistoihin tehdään vuosittain jonkun verran yli 4 miljoonaa käyntikertaa. Vuoden 2020 kävijämäärä Repovedelle oli 233 000 käyntiä ja kasvua oli tuolloin 84 % edelliseen vuoteen verrattuna. Kasvu jatkuu edelleen vahvana. Tämä tutkimus käsittelee tapausesimerkin kautta metsien virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämishankkeen toteutumista ja toimijoiden välisiä sidoksia Pohjois-Kymenlaakson kontekstissa ja avaa reittejä maaseudun elinvoimaisuuden tukemiseksi valtakunnallisesti.

Luontoa arvostavalle matkailijalle halutaan luoda hiilineutraali mahdollisuus saavuttaa luontokohde, joka palvelee myös ilmastoystävällisenä tekona luontokadon pysäyttämisessä. Kestävän matkustamisen edistäminen

Työryhmäsessio 2 to 25.8.2022 klo 16.50–18.15

on hankkeen pääyhteistyökumppaneiden, Metsähallituksen ja VR:n yhteinen tavoite ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Repoveden kansallispuiston saavutettavuudessa on vielä puutteita, eikä toimivaa junayhteyttä ole aivan lähialueelle.

Retkeilijöille ja muille luonnon äärelle ha-
luaville luodaan vaihtoehtoisia tapoja va-
lita matkustustapansa. Hankkeen avulla
turvataan junayhteyksiä Repoveden kansal-
lispuistoon pääsemiseksi. Luontopolkujen ja
reittien monimuotoinen käytettävyys luon-
toarvoja kunnioittaen voidaan toteuttaa yh-
distämällä luovasti erilaisia liikennevälinei-
tä patikoiden, pyöräillen, linja-autoillen tai
matkustaen junilla yksityisautoilun rinnalla.

Repoveden kansallispuiston läheisyydessä
sijaitsee Hillosensalmen jo olemassa ole-
va seisake, johon pilotoidaan ja kokeillaan
kahden junavuoron pysähtymistä päivässä
20.6.-14.8.2022 aikavälillä. Kokeilu perus-
tuu laajaan sidosryhmävuoropuheluun kau-
punkien, matkailualueiden, Etelä-Savon ja
Kymenlaakson maakuntaliiton sekä muiden
kumppaneiden kesken. Kokeiluun on sitou-
duttu kesäksi 2022, jonka jälkeen arvioidaan
kysynnän ja matkamäärien perusteella hank-
keen tulevaisuuden suuntia.

Harrastuskuljetusten kehittäminen yhdistysten yhteistyönä

*Esa Erkkilä, Keskipohjalaiset Kylät ry
Tomas Luoma, Kyytiin2 –hanke,
Kaustisen seutukunta*

Keski-Pohjanmaalla maaseudun kuljetuksia
on kehitetty vuodesta 2014 saakka erilaisilla
hankkeilla. Pendelöintiselvityksissä on tul-
lut esiin harrastuskulkemisen määrä ja kul-

kemisen painottuminen ajankohtaan, jolloin
ei ole julkista liikennettä. Tarve yhteiselle
hankkeelle ilmeni, kun eri tahot totesivat
kuljetuksen puuttumisen olevan merkittävä
syy harrastuksesta pois jääntiin. Tarvetta
hankkeelle oli kaikissa ikäluokissa.

13 liikenteen kehittämisestä kiinnostunut
taho yhdisti voimansa harrastuksiin
pääsemisen helpottamiseksi. Harrastuksiin
kulkemisen Keski-Pohjanmaan malli (HaKu)
-hanke syntyi Traficomien liikkumisen ohja-
uksen valtionavustuksella. Konsortio koos-
tui toimijoista, joita yhdistää harrastusmah-
dollisuuksien tarjoaminen. Mukana oli kaksi
kansalaisopistoa, urheiluseura, kulttuuritoi-
mijoita, kuntien vapaa-aikatoimia ja muita
yhdistyksiä.

HaKu-hankkeen verkosto loi yhteistyössä
harrastuskuljetuksille pelisäännöt, kannusti
kimpakyytien käyttöön, lisäsi kuljetusten
roolia viestinnässään, toi harrastuspaikat
näkyviin kartalle, kehitti tapahtumakuljetuk-
sia ja mahdollisti kutsupohjaisen liikenteen
kokeilun. Kuljetusten rooli on jatkossa en-
tistä paremmin näkyvässä eri harrastuksista
viestittäessä.

Hankkeen toimenpiteet olisivat myös hel-
posti toistettavissa useilla alueilla Suo-
messä, koska toimijat ovat eri alueilla sa-
mankaltaisia. Hankkeen avulla lievennettiin
liikenneköyhyyttä harrastuspalveluiden
käyttäjien keskuudessa, parannettiin liiken-
neturvallisuutta erilaisten harrastepaikkojen
lähiympäristössä sekä vähennettiin harras-
tuskulkemisen hiilijalanjälkeä. Hanke lisäsi
yhteisöllisyyttä, kun eri harrastajaryhmiä oh-
jattiin samoihin kuljetuksiin.

Työryhmäsessio 3

pe 26.8.2022 klo 8.30–10.00

Kyytiin2 - Uusia liikennepalveluita maaseudun asukkaille

*Tomas Luoma, Kyytiin2 -hanke,
Kaustisen seutukunta*

Keski-Pohjanmaa on ollut edelläkävijä julkisen sektorin kuljetusten järjestämisessä. Kyytiin2 -hankkeessa liikennepalveluiden kehittämisen kohderyhmää haluttiin laajentaa myös yrityksiin, yhdistyksiin ja kuntalaisiin. Miten digitalisaatio, uudet käyttövoimat, etättyö ja ympäristötavoitteet kohtaavat maaseudun sidosryhmien tarpeet ja velvoitteet? Sitä työtä on Kyytiin2 -hankkeessa tehty vuodesta 2019 alkaen. Liikennepalveluiden määrätietoinen kehittäminen on alkanut alueella jo vuonna 2014. Tässä esityksessä nostetaan esiin palvelut, joita kuntalaisille on syntynyt hankkeen piloteissa. Tällaisia palveluita ovat olleet esimerkiksi Kulukuri.com -sivusto, joka sisältää mm. joukkoliikenteen reittihaun ja aikataulut, alueen taksit ja kuljetusyritykset, kotiinkuljetukset, vuokra-ajoneuvot ja sote-kuljetukset.

Sivuston lisäksi on tehty erilaisia kokeiluja, joissa yhdistellään kuljetuksia kuntalaisten hyväksi. Tyhjiä penkkejä sisältävät koulukyydit on kartoitettu yhdessä kuljetusyrittäjien kanssa ja ne on syötetty Matkahuollon aikatauluihin kaikkien kuntalaisten käytettäväksi. Tällä tavalla on saatu lisättyä joukkoliikennetarjontaa alueella. Vetelin kunnan ja alueen sote-yhtymän kanssa tehtiin puolestaan pilotti, jossa SHL- ja VPL-asiakkaat voivat käyttää tiettyjä koulureittejä ilmaiseksi. Myös harrastuksiin kulkemisen mahdollisuuksia kehitettiin kokeilemalla kutsupohjaista joukkoliikennevaihtoehtoa ilta-aikaan, jotta se palvelisi asioilla, harrastuksissa ja kyläilyssä

käyntiä. Kesän 2022 aikana kokeillaan vielä tapahtuma- ja matkalipun yhdistämistä. Pilotin avulla mahdollistetaan kokonaisen matkaketjun ja tapahtumalipun ostaminen yhdestä kanavasta yhdellä kerralla – esimerkiksi Helsingistä Kokkolaan junalla, Kokkolasta Kaustiselle Festivaalibussilla ja päivälippu Kaustisen kansanmusiikkijuhlille.

Vähäliikenteinen tieverkko - keskeinen osa suomalaista liikennejärjestelmää ja tärkeä menestystekijä

*Liisa-Maija Thompson ja
Nina Raitanen, Suomen Tieyhdistys*

Vähäliikenteistä tieverkkoa kutsutaan joskus maaseudun verkoksi, vaikka kyseessä on meitä jokaista ympäröivä lähiverkko, jonka laajuus ja kunto vaikuttavat koko Suomen, myös kaupunkien, elinvoimaisuuteen. Tieverkko palvelee kaikkia eri liikkumismuotoja. Suomen pinta-alasta 70 % on saavutettavissa ainoastaan teitä pitkin ja pääosa tästä alueesta sijaitsee pääteiden ulottumattomissa. Vähäliikenteinen tieverkko on osa liikennejärjestelmää yhdistäen yli 360 000 kilometrin yksityistieverkon valtakunnan pääteihin, rautateihin, satamiin ja lentoasemiin.

Vähäliikenteisen verkon huono kunto rapauttaa koko liikennejärjestelmän toimintavarmuuden ja haastaa ihmisten ja tavaroiden sujuvaa liikkumista. Suomen kaukainen sijainti suhteessa Eurooppaan, vientiin nojaava talous, harva asutus, raaka-aineiden ja tuotannon sijoittuminen sekä kuljetusintensiivinen teollisuus edellyttävät toimintavarmuutta.

Työryhmäsessio 3

pe 26.8.2022 klo 8.30–10.00

Kilpailumielessä starttaamme takamatkalta. Suomen teillä liikennöivät Euroopan raskaimmat ajoneuvoyhdistelmät. Vähäliikenteisen tieverkon arvo ja merkitys ei synny liikennemäärästä, vaan verkon mahdollistamasta aktiivisuudesta. Huoltovarmuus, sähköverkon toiminta, uusiutuvan kotimaisen energian tuotanto, pelastustoiminta, puolustusvoimat, kotimainen ruokatuotanto, metsäteollisuus ja muut metsän käytön muodot tarvitsevat vähäliikenteistä verkkoa. Marjastus, metsästys, luonnossa liikkuminen sekä mökkeily ovat osa elämäntapaamme. Työ ja asuminen ovat monipaikkaistuneet.

Vähäliikenteisten teiden nykykunto ja tulevaisuus ovat vaakalaudalla eikä pitkäjänteinen valtakunnallinen Liikenne 12 –suunnitelma lupaa helpotusta. Rahoitustaso riittää juuri ja juuri pääteiden kunnossapitämiseen. Muun verkon laiminlyöty ylläpito johtaa moninkertaisiin investointitarpeisiin. Laiminlyönti aiheuttaa negatiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia: kasvattaa päästöjä, lisää kuljetuskustannuksia ja aikatappioita sekä heikentää yhteiskunnan toimintavarmuutta.

Huonokuntoisen tieverkon määrä on tuplaantunut 10 vuodessa. Vähäliikenteiset tiet on mahdollista saada kuntoon lähitulevaisuudessa 150 miljoonan vuosittaisella lisäpanostuksella.

Kestävien liikennepalveluiden edistämisedellytykset maaseutukunnissa

Heli Siirilä, Vaasan yliopiston InnoLab

Päästöjen vähentäminen ja hiilettömään yhteiskuntaan siirtyminen ovat tavoitteena muun muassa Euroopan unionilla, Suomen

valtiolla ja kunnianhimoisin tavoittein useilla suomalaisilla kunnilla. Liikenne on yksi suurimmista päästöjen aiheuttajista. Vakava ja pitkään mietitty kysymys on, millä keinoilla saadaan liikenteen päästöt laskuun. Kysymys haastaa erityisesti kuntia, koska kunnat vaikuttavat monin eri keinoin ihmisten ja yritysten liikkumisvalintoihin. Näitä keinoja ovat muun muassa infrastruktuuri ja sen kunnossapito; yhdyskuntarakenne, palveluliikenne- ja koulukuljetusvuorojen tarjoaminen sekä liikenteestä ja liikennepalveluista viestintä. Kunnilla on myös lainsäädännöllisesti osoitettua vastuuta liikenteen päästöjen vähentämisestä muun muassa puhtaiden ajoneuvojen direktiivin myötä. Direktiivi tunnistaa eri kuntien vaihtelevat olosuhteet, ja siksi se kohdistaa Itä- ja Pohjois-Suomen alueen kunnille kevyempiä vaatimuksia.

Vaasan seudulla toteutui vuosina 2019–2021 EAKR-rahoitteinen hanke, joka tarkasteli vähähiilisten liikennepalveluiden edistämistä Vaasan seudulla, tähtäimen ollessa vuodessa 2030. Näkökulmana oli julkishallinto sekä sen yhteistyö eri yritysten, työpaikkojen ja kansalaisten kanssa vähähiilisten palveluiden käytön yleistymiseksi ja siten liikenteen päästöjen vähentämiseksi. Hankkeessa laadittiin vähähiilisten liikennepalveluiden tiekartta, joka sisältää kahdeksalle eri teemalle välitavoitteita ja tavoitetilan vuoteen 2030. Lisäksi luotiin fiksun liikkumisen verkkosivusto, joka kokoaa kestäväään liikkumiseen liittyviä konkreettisia tietoja Vaasan seudun asukkaiden ja työssäkävijöiden hyödynnettäväksi. Tämä kehittäjäpuheenvuoro tarkastelee seudun maaseutukuntien näkökulmasta tiekartan laadintaa, verkkosivuston kokoamista sekä näiden sisältöjä.

TYÖRYHMÄ 5: ARJEN TURVA JA KOETTU TURVALLISUUS MAASEUDUN PAIKALLISYHTEISÖISSÄ

Työryhmän vetäjät:

*Mari Kattilakoski, Karjalan tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto,
MANEn HYMY-verkosto, mari.kattilakoski(a)uef.fi*

*Tarja Lukkari, Kajaanin ammattikorkeakoulu, MANEn HYMY-verkosto, tarja.lukkari(a)kamk.fi
Pekka Rintala, Suomen Kylät ry, pekka.rintala(a)suomenkylat.fi*

Koettu turvallisuus ja toimivat turvallisuuspalvelut ovat hyvinvoinnin perusta. Viranomaisten resurssien keskittyessä kasvukeskuksiin ja tiheämmin asutuille alueille korostuu maaseudulla ja etenkin harvaan asutuilla alueilla poliisin, pelastustoimen, ensihoidon, kunnan ja kansalaisyhteiskunnan toimiva yhteistyö. Rajaseuduilla kokonaisuuteen kytkeytyy myös Rajavartiolaitoksen toiminta, ja maaseudulla tärkeä osa pelastustoimen palveluverkkoa ovat myös sopimuspalokunnat ja vapaaehtoiset palokuntayhdistykset. Lisäksi kylien auttaja- ja pelastusryhmät ovat tärkeä apu häiriötilanteissa.

Kunnilla ja järjestöllä on keskeinen rooli arjen turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen ylläpitämisessä. Erityisesti kylätoiminnalla sekä kunnan ja kylien yhteistyöllä pyritään vahvistamaan arjen turvan rakenteita ja toimintamalleja maaseudun paikallisyhteisöissä. Osassa kyliä laaditaan omia turvallisuussuunnitelmia, luodaan naapuriapurinkejä ja koulutetaan kylien auttaja- ja pelastusryhmiä toimimaan viranomaisten tukena erilaisissa onnettomuus- ja häiriötilanteissa. Myös kylätaloja on ryhdytty kehittämään paikallisiksi varautumisen ja turvallisuuden keskuksiksi. Turvallisuuden tunnetta vahvistaviksi tekijöiksi nimetään maaseudulla usein myös yhteisöllisyys ja välittämisen kulttuuri sekä ihmisten omat valmiudet kohdata ja selviytyä häiriötilanteista.

Työryhmään toivotaan esityksiä ja keskustelua siitä, millaisia erilaisia toimintamalleja ja rakenteita maaseudun paikallisyhteisöissä on luotu arjen turvan ja turvallisuuden tunteen vahvistamiseksi. Millaisia yhteistyömuotoja viranomaisien, kunnan, kylien ja paikallisten yhdistystoimijoiden kesken on luotu? Mitkä ovat maaseudun ajankohtaisia turvallisuuskysymyksiä ja kehittämistarpeita?

Kuinka maaseudun asukkaat itse kokevat turvallisuuden tunteensa, ja mitkä tekijät turvallisuuden tunnetta vahvistavat tai murentavat? Esitykset voivat pohjautua päättäneisiin tai käynnissä oleviin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin kuin myös tutkijoiden ja kehittäjien vapaamuotoisempiin puheenvuoroihin.

Väärä paikka syntyä? - Tutkimus synnytyssairaaloiden sijaintia koskevasta kiistasta

Maarit Sireni, Karjalan tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto

Suomalaista sairaalaverkkoa uudistetaan ja hoitoa keskitetään. Uudistamistarvetta perustellaan muun muassa talouden realiteeteilla ja Suomen aluerakenteen muutoksella. Kansalaisten näkökulmasta tämä merkitsee sairaalamatkojen pitenemistä. Pitkät etäisyydet vaikeuttavat hoitoon pääsyä ja aiheuttavat vaaratilanteita esimerkiksi synnyttäjille.

Tarkastelen esityksessäni kiireellisen hoidon perusteita ja päivystyksen erikoisalakohtaisia edellytyksiä koskevan päivystysasetuksen voimaantumisen yhteydessä käytyä kansalaiskeskustelua, jossa kiisteltiin siitä, tulisiko synnytyspalvelut keskittää vai hajautettu sairaalaverkko säilyttää. Kiista huipentui yli 66 000 nimeä keränneeseen eduskunnalle

jätettyyn kansalaisaloitteeseen, jolla osastojen lakkautukset pyrittiin estämään. Vastarintaa organisoineet kätilöt järjestivät mielenosoituksen, matkasynnytyispäivän eli ”synnytysten antikarnevaalin”, jolla tuettiin kansalaisaloitetta.

Käytän aineistona Helsingin Sanomissa ja Ylen internetsivuilla julkaistuja artikkeleita ja yleisökommentteja, joissa päättäjät, asiantuntijat, kätilöt, matkasynnytyksen kokeneet äidit ja muut asiasta kiinnostuneet kansalaiset esittivät näkemyksiään ja perustelivat kantojaan. Tarkastelua kehystää Suomen aluekehitystä koskeva tutkimus, jossa alueellista muutosta ei oteta annettuna, vaan sen syitä etsitään yhteiskunnallisista prosesseista. Hyödynnän naisten vastarinnan analyysissä myös synnytysten tilallisuutta ja performatiivisuutta käsittelevää feministisen maantieteen tutkimuskirjallisuutta. Yhdistän näitä näkökulmia tarkastellessani kehollisuuden ja aluekehityksen välisiä yhteyksiä.

Työryhmäsessio 1 to 25.8.2022 kello 15.15–16.40

Yhdessä tehdään turvallinen kylä!

*Eeva Kröger, Kylän Syke -hanke,
Pohjois-Karjalan Sydänpiiri*

Kyläturvallisuus on yhteisölähtöisiä tekoja ja toimintoja. Toiminta on silta osallisuuteen. Osallisuus tukee hyvinvointia ja turvallisuutta. Pohjois-Karjalassa on tehty yhteistyötä turvallisuuden, turvallisuuden tunteen sekä sujuvan ja mielekkään elämän tukemiseksi jo kymmenen vuoden ajan. Toimimme yhdessä kyläläisten, kuntien, eri järjestöjen ja viranomaisten kanssa. Yhteinen toiminta ja verkostoituminen on voimavara.

Hankkeiden avulla toimintaan on saatu resursseja, mutta toiminta on jatkunut myös hankkeiden välissä ja jälkeen. Menestyneen hankkeen tai toiminnan lähtökohtana on, että tarve nousee nimenomaan kyläläisiltä, joilla on omasta arjestaan paras asiantuntemus. Viisaus asuu yhteisössä monipuolisen osaamisen ja oman motivaation kautta: halutaan opetella taitoja, saada tietoa ja toimia oman yhteisön turvallisuuden ketjussa.

Kylän turvallisuussuunnitelmaan on koottu yhteisesti tärkeimmät asiat kylän sijainnista, vaaranpaikoista, yhteisistä selviytymiskeinoista, kokoontumispaikoista, osaamisesta ja kalustosta kylällä. On tärkeää, että mahdollisimman moni kyläläinen tietää oman paikkansa ja tehtävänsä häiriötilanteissa. Kyläturvallisuuden toimintamallia ja toimintaa on kehitetty Pohjois-Karjalassa erityisesti kolmen ELYn Maaseuturahaston rahoittaman hankkeen avulla: Kiertävä Pysäkki, Turvaa maaseudulle ja Kylän syke. Kiertävä Pysäkki ja Kylän syke hankkeiden hallinnoijana on toiminut Pohjois-Karjalan Sydänpiiri ry ja Turvaa maaseudulle -hankkeen hallinnoijana Pohjois-Karjalan pelastuslaitos.

Kylien arjen turvallisuutta parannetaan koulutusten avulla

Aikku Eskelinen, kyläturvallisuuskouluttaja

Kyläturvallisuus on paikallista, yhteisöllistä ja omatoimista varautumista erilaisiin häiriötilanteisiin. Se parantaa kylän yhteistyötä, vahvistaa asukkaiden turvallisuuden tunnetta ja on viranomaisille lisäresurssi häiriötilanteiden ennaltaehkäisyssä ja hoitamisessa. Mikä motivoi ja sitouttaa kylien asukkaita turvallisuussuunnitteluun, onnettomuuksien ehkäisyyn ja omatoimiseen varautumiseen? Lisääkö ajantasainen tieto ja kouluttaminen ihmisten valmiuksia kohdata niitä arjen häiriötilanteita, joissa pelastustoimi ei tavoita asukkaita riittävän nopeasti?

Kyliä yhteistoiminta ja turvallisuussuunnittelu on usein kyläyhdistysten nimissä tehtävää työtä, jota tukee paikalliset viranomaiset.

Työryhmäsessio 1 to 25.8.2022 kello 15.15–16.40

Yhdistyksissä toimivat vapaaehtoiset suunnittelevat ja toteuttavat erilaisia tapahtumia oman kylän elinvoiman säilyttämiseksi ja lisäämiseksi. Kyläläisten motivaatiota ja sitoutumista yhteistoimintaan edistävät mm. myönteinen ilmapiiri, selkeät vastuut, yhteinen päätöksenteko ja kuulluksi tuleminen. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö on kouluttanut alueellisia kyläturvallisuuskouluttajia vuodesta 2016. Kouluttajat järjestävät paikallisia tilaisuuksia ja rohkaisevat kylien asukkaita turvallisuussuunnitteluun ja viranomaisyhteistyöhön. Tieto miten toimia häiriötilanteissa on tärkeää, koulutus ja harjoittelu vielä tärkeämpää.

Arjen turva ja koettu turvallisuus maaseudulla – tutkimuskatsaus

*Mari Kattilakoski ja Aliisa Heinäaro,
Karjalan tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto*

Arjen turvallisuus muodostuu päivittäin läsnä olevista hyvinvoinnin ja turvallisuuden osatekijöistä. Turvallisuus jäsentyy osaksi hyvinvoinnin kokonaisuutta turvallisuuden kuuluessa hyvinvoinnin perusedellytyksiin ja ollen osa elämisen laatua. Harvaan asutulla maaseudulla ja pitkien asiointimatkojen alueilla arjen turvan kysymyksiä korostuvat erityisesti turvallisuus- ja hyvinvointipalvelujen saavutettavuus, ihmisten omat valmiudet kohdata häiriötilanteita sekä yhteisöllisyys ja naapuriapu. Viranomaisresurssien ja palvelujen keskittyessä tiheämmin asutuille alueille korostuu maaseudun paikallisyhteisöissä paitsi turvallisuusviranomaisten, kunnan ja järjestöjen toimivan yhteistyön merkitys, myös itse paikallisyhteisön kuten kyläyhdistyksen rooli paikallisen turvallisuustoimijana.

Maaseudun paikallisyhteisöjen arjen turvaa koskeva tutkimustieto on hajanaista ja puutteellista. Myös käytettävä käsitteistö on kirjavaa. Olemassa olevaa tutkimusta on tärkeä koota yhteen, jotta voidaan luoda jäsentyneempää kuvaa maaseudun paikallisyhteisöjen turvallisuustilanteesta ja koettuun turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Esityksemme jäsentää tietoa siitä, mitä tähän asti on tutkittu ja millaisia tutkimusaukoja voidaan tunnistaa. Pyrimme avaamaan keskustelua myös siitä, millaisin mittarein esimerkiksi erilaisten kyläturvallisuutta kehittävien toimintamallien vaikuttavuutta ja turvallisuuden tunnetta voisi maaseudun paikallisyhteisössä mitata. Esityksemme pohjautuu arjen turvaa ja koettua turvallisuutta maaseutukontekstissa tarkastelemaan tutkimuskatsaukseen.

TYÖRYHMÄ 6: MAASEUDUN YRITYSTEN JA PAIKALLISYHTEISÖJEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS

Työryhmän vetäjä:

*Merja Lähdesmäki, Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti,
merja.lahdesmaki(a)helsinki.fi*

Maaseutuyhteisöjen muutoskestävyys on koetuksella, kun väestö vähenee ja ikääntyy sekä palveluverkko harvenee. Siksi yritystoiminnan rooli ja vastuu paikallisyhteisöjen elinvoiman turvaamisessa rakentuu uudella tavalla.

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehittyessä monet aikaisemmin yritysten vastuulla olleet tehtävät siirtyivät valtion hoidettavaksi ja yritysten rooli sosiaalisen hyvinvoinnin tuottajana kutistui. Tänäpä yritysiltä odotetaan entistä aktiivisempaa roolia paikallisyhteisöjen kehittämisessä ja asukkaiden hyvinvoinnin lisäämisessä. Monet maaseudun yritykset ovat vahvasti kiinnittyneet toimintaympäristöönsä ja vaikuttavat jo nyt yhteisöissään monin tavoin sekä suoraan että välillisesti. Tämä tuo molemminpuolisia hyötyjä sekä yrityksille että yhteisöille, mutta edut voidaan menettää, mikäli keskinäinen vuorovaikutus yritysten ja paikallisyhteisön välillä ei toimi. Onko yritysten vastuu paikallisyhteisöjen elinvoimaisuudesta kasvamassa ja voiko sillä olla myös kielteisiä vaikutuksia yhteisöjen ja yritysten toimintaan?

Työryhmään toivotaan esityksiä, joissa tarkastellaan yritysten ja paikallisyhteisön välistä suhdetta niin yrittäjien, paikallisyhteisön jäsenten kuin muidenkin sidosryhmien näkökulmasta. Myös historia-aineistoihin perustuvat tarkastelut ovat mahdollisia. Esitykset voivat olla empiirisiä tutkimuksia tai kokemuksia ja keskustelunavauksia maaseudun yrittäjyyden kehittämisen parissa työskenteleviltä. Myös kehittämishankkeiden ja erilaisten käytännön pilottien arvioinnit ja analysoinnit ovat tervetulleita.

Työryhmäsessio 2 to 25.8.2022 kello 16.50–18.15

Kuinka alustatalous kesytetään? Tapaustutkimus Higashikawan maaseutukunnasta Japanista

*Ryo Umeda, Toni Ryyänen ja Torsti Hyyryläinen,
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti*

Alustatalouteen ja kansainvälisiin alustayrityksiin liitetään usein kielteisiä piirteitä, kuten hallitsevaan markkina-asemaan pyrkiminen, kansallisen lainsäädännön kiertäminen ja häikäilemätön kilpailu perinteisillä toimialoilla. Alustojen käyttäjät eivät voi juuri vaikuttaa alustayritysten toimintaan. Japanilainen Higashikawan kunta on kääntänyt tämän asetelman edukseen. Osoitamme, kuinka pieni mutta osaava maaseutukunta on "kesyttänyt" alustatalouden soveltamalla sitä omiin tarpeisiin.

Tutkimuksemme kohteena on Pohjois-Japanissa sijaitsevan maaseutukunta Higashikawan toiminta osana Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmää (furusato noozei). Järjestelmän kautta kansalaiset voivat tehdä vapaaehtoisen rahalahjoituksen asuin-kuntansa ulkopuoliselle alueelle ja saada vastalahjoja. Lahjoituksia välittävät yksityisen sektorin alustayritykset. Higashikawan kunta käyttää useita alustayrityksiä ja keräsi lahjoituksia n. 5,5 miljoonan euron arvosta vuonna 2020. Menestyksen taustalla on kunnan vahva elintarvikesektori, jonka tuotteita tarjotaan vastalahjoiksi. Menestymisessä keskeistä on ollut myös kunnan osaamispääoma, jota kunta kehittää ja hyödyntää aktiivisesti toimiessaan kotiseutulahjoitusjärjestelmässä.

Laadullisen haastatteluaineistomme perusteella osoitamme, että kunta on hyödyntänyt kotiseutulahjoitusjärjestelmää muun muassa 1) kuntainfrastruktuurin kehittämiseen, 2) paikallisten yritysten kehittämiseen, 3) maaseutujen ja kaupunkien välisten suhteiden rakentamiseen, 4) kuntaimagon selkeyttämiseen sekä 5) paikallisyhteisön kehittämiseen. Kunta on omaksunut aktiivisen roolin kotiseutulahjoitusjärjestelmän toimijaryhmien vuorovaikutuksessa. Kunnan selkeästi määritellyt tavoitteet mahdollistavat alustatalouden hyödyntämisen siten, että sosiaaliset päämäärät korostuvat taloudellisten intressien ohella. Tutkimuksemme osoittaa, että kotiseutulahjoitusjärjestelmän kannalta suotuisan elinkeinorakenteen lisäksi kunnan osaamispääoma on ratkaiseva tekijä alustatalouden kesyttämisessä maaseutukuntien käyttöön ja kuntien elinvoiman kehittämiseen.

Paikallisen elinvoiman uusia lähteitä etsimässä: Kotiseutulahjoitus paikkamarkkinoinnin kanavana

*Kaisa Lähteenmäki-Smith, Iina Tunkkari ja
Henrika Ruokonen, MDI Oy*

Japania ja Suomea yhdistää samankaltaiset ikääntyvän väestön ja kaupungistumisen keskittävien vaikutusten yhteiskunnalliset haasteet. Erityisesti voimakkaan ikääntymisen myötä harvaan asutut maaseutualueet ovat molemmissa maissa haasteellisessa tilanteessa. Maaseutualueiden ikärakenteen vanhentumista vauhdittaa nuorten ikäluokkien poismuutto alueilta muun muassa opiskelu- ja työmahdollisuuksien perässä.

Työryhmäsessio 2

to 25.8.2022 kello 16.50–18.15

Uusia keinoja taloudellisen elinvoimaisuuden ylläpitämiseksi etsitään. Yksi tällainen keino Japanissa on Furusato Nozei eli kotiseutulahjoitusjärjestelmä, jota on toteutettu Japanissa jo yli 10 vuotta, aina vuodesta 2008 alkaen. Malli on mobilisoinut ja uudelleen kanavoinut merkittäviä resursseja paikalliskehittämiseen.

Suomessa Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmä on kiinnostunut Japanin mallin opeista ja soveltamisesta suomalaiseen yhteiskuntaan. MDI toteuttaa syyskuuhun 2022 mennessä selvityksen aiheesta. Tässä kuvattu puheenvuoro esittelee selvityksen tuloksia paikkamarkkinoinnin ja ”kunta mahdollistajana” -diskursien näkökulmasta. Voiko kotiseutulahjoitus olla yksi kanava uudennaisille avauksille – myös kansalaisaktiivisuudelle, vai liittyykö sen lisäarvo enemmän brändäykseen ja paikkamarkkinointiin?

Lähestymme Japanin Furusato Nozei - ja hypoteettista Suomen kotiseutulahjoitusmallia kansalaistoiminnan ja paikkamarkkinoinnin konstruktivistisista teoreettisista näkökulmista etsien suhdetta mahdollistavaan hallintoon ja ennakoivaan hallintaan kysyen, piilekö kotiseutulahjoituksessa lupaus mahdollistavasta ja voimaannuttavasta, kansalaistoiminnan monimuotoistumiselle rakentuvasta kotiseutu 3.0:sta.

Tuloksissa esitellään suuremmissa kaupungeissa tehdyn konseptitestauksen analyysia, kumppanikunnissa (Kuhmo, Maalahti ja Puumala) tehdyt syvällisemmät kartoitukset ja harvaan asuttujen kuntien kehittäjille sekä yrityksille suunnatut kyselyt. Kuvasta muodostuu monimuotoinen mosaiikki paikallidentiteettejä, paikkamarkkinointia ja voimaannuttavaa kansalaistoimintaa.

Kuntastrategiat maaseudun kehittämisvälineenä – paikallisen hallinnan näkökulma

Ella Mustakangas, Tampereen yliopisto

Maaseudun kehittämisessä keskeisiä välineitä ovat eri toimijoiden toteuttamat strategiat. Paikallistasolla huomio kiinnittyy erityisesti kuntien strategiatyöhön. Tutkimus käsittelee kuntien strategiatyön ja maaseudun kehittämisen välisiä yhteyksiä, joita lähestytään hallinnan näkökulmasta. Tarkastelu kohdentuu paikallisiin maaseudun kehittämisverkostoihin ja niiden merkitykseen kuntastrategioiden valmistelussa ja toimeenpanossa sekä kuntaorganisaatioiden valmiuteen hyödyntää näitä verkostoja strategisessa kehittämisessään.

Tutkimuksen lähtökohtana on kriittinen realismi, josta käsin analyysi suuntautuu kuntien strategiatyön taustalla vaikuttaviin mekanismeihin. Mitkä asiat ovat tapauskunnissa johtaneet siihen, miten kunnat nykyi-

sellään huomioivat maaseutunäkökulman strategiatyössään ja hakeutuvat yhteistyöhön esimerkiksi kylien kanssa? Alustavan analyysin perusteella kunnissa on aitoa pyrkimystä osallistaa maaseutualueiden toimijoita strategian valmisteluun ja tuoda siten maaseutunäkökulmaa kunnan kehittämiseen. Muutokset kuntaorganisaatiossa, kuten valtuustokauden vaihtuminen ja johtavien viranhaltijoiden irtisanoutumiset, muodostavat kuitenkin merkittävän riskin verkostoihin pohjautuvan strategiatyön jatkuvuudelle. Keskeistä on myös se, millaisia mielikuvia maaseutuun liitetään: nähdäänkö maaseudulla kehittämismahdollisuuksia, joihin voidaan paikallisesti vaikuttaa vai mielletäänkö maaseutu taantuvaksi alueeksi, jonka haasteet ovat kunnan strategiatyön ulottumattomissa?

Tutkimuksen tapauskuntia ovat Kauhajoki, Sodankylä ja Sotkamo. Pääasiallisen tutkimusaineiston muodostavat 31 teemahaastattelua, jotka on tehty syksyllä 2021 ja keväällä 2022. Haastateltavat ovat kuntien johtavia viranhaltijoita, valtuutettuja, kyläaktiiveja ja toimintaryhmien edustajia. Lisäksi hyödynnetään kuntien strategyöhön liittyviä dokumentteja sekä havainnointiin pohjautuvaa aineistoa tapauskuntien strategiaprosesseista. Tutkimus on osa väitöskirjatyötä, joka käsittelee maaseudun kehittämistä ja maaseutupolitiikkaa kuntien kehittämisessä paikallisen hallinnan näkökulmasta.

Työryhmäsessio 2 to 25.8.2022 kello 16.50–18.15

Vapaa-ajanasukkaat paikallisyhteisöjen resilienssiä vahvistamassa? Edellytyksiä ja selittäviä tekijöitä

Manu Rantanen, Helsingin yliopisto

Ruralia-instituutti

*Adam Czarnecki, Polish Academy of Sciences,
Institute of Rural and Agricultural Development*

Vapaa-ajan asumisesta on jo pitkään toivottu maaseutukuntien kehityksen vahvistajaa. Odotetaan, että vapaa-ajanasukkaiden osallistuminen mökkikuntien elämään vahvistaisi sekä paikkakuntien taloudellista että sosiaalista kestävyyttä. Monipaikkaisen asuminen aluetaloudelliset vaikutukset ovatkin kiistattomasti positiivisia, ja monet vapaa-ajanasukkaat käyttävät paikallisia palveluja tukeakseen yrityksiä. Vaikutukset paikallisyhteisöjen sosiaaliseen kestävyYTEEN ovat toisaalta osin ristiriitaisia. Erityisesti eräissä kansainvälisissä esimerkeissä vapaa-ajan asumista on esitetty yhdeksi syyksi paikallisyhteisöjen heikentymiselle, mikäli lisääntynyt kysyntä nostaa muun muassa tonttien hintatasoa. Pohjoismaissa on useimmiten kuitenkin korostettu vapaa-ajanasukkaiden paikallisyhteisöjen elävöittävää vaikutusta.

Tällä hetkellä on tarve ymmärtää entistä paremmin, mitkä asiat selittävät monipaikkaisten asukkaiden osallistumista paikallisyhteisöjen elämään, ja mitkä tekijät estävät sitä. Odotuksista huolimatta esimerkiksi mökkiläistoimikuntien suosio on hiipumassa. Samalla sosiaalisen median keskustelujen perusteella vapaa-ajanasukkaat ovat kuitenkin hyvin kiinnostuneita mökkipaikkakuntiensa asioista. Vuonna 2019 toteutetun, 20 kunnan ulkopaikkauntalaisille vapaa-ajanasukkaille

tehdyn kyselyn perusteella heidän aktiivisuuttaan paikallisyhteisöissä selittävät sosio-demografiset tekijät, kuten elämänvaihe ja persoonakohtaiset ominaisuudet, mutta myös maantieteellinen etäisyys vapaa-ajanasunnolle. Lisäksi paikkakuntakohtaisilla eroilla, kuten kuntaorganisaatioiden ja paikallisten yhdistysten toiminnalla on merkitystä.

Paikallisyhteisöjen sosiaaliseen kestävyYTEEN vaikuttaa monipaikkaisten asukkaiden asema niissä – koetaanko heidät sisä- vai ulkopuolisiksi? Covid-pandemian puhjettua esiintyi sosiaalisessa mediassa voimakastakin vastakkainasettelua paikallisten ja mökkiläisten välillä. Myös kaksoiskuntalaisuuskeskustelu näyttää päättyneen toistaiseksi siihen, että monipaikkaiset asukkaat jäävät hallinnollisesti ulkopuolisen asemaan, mikä heijastuu vääjäämättä myös paikalliselle tasolle.

Työryhmäsessio 3 **pe 26.8.2022 klo 8.30–10.00**

Havaintoja ja malleja uudenlaiseen paikalliseen yhteistyöhön

*Elina Huerta ja Jaana Oikarinen,
Kehittämisyhdistys Mansikka ry*

Maaseudun yhteisöt ovat muutoksessa. Onko suunta kestäväällä pohjalla? Miten yhteisöjen ja arvokkaiden tilojen toiminta sekä toiminnallisuus saadaan vastaamaan asukkaiden tarpeita, olivat he sitten yrittäjiä, asukkaita tai vaikka vapaa-ajan asukkaita? Paikallisyhteisöt tarvitsevat tukea muutos-kestävyyden vahvistamiseksi.

Kehittämisyhdistys Mansikka ry:n hankkeissa tehty havainnot kertovat samaa tarinaa pienten kuntien väestön vähenemisestä ja ikärakenteen vanhenemisesta kuin tilastot ja tutkimukset. Tämä näkyy vaikeuksina löytää yhdistyksiin aktiivisia toimijoita ja yrityksille jatkajia.

Maaseudun kylätalot ovat konkreettinen esimerkki siitä, että uusia malleja ja ratkaisuja toimintaan kaivataan. EKOTEKOja-hankkeen osana tehty energiaselvitykset kylätaloihin paljastivat haasteita ylläpidossa samaan aikaan kun kyläyhdistysten toiminta ja aktiivien määrä hiipuvat.

Paikallisilla yrittäjillä on roolinsa maaseudun elinvoiman vahvistajina. Maaseudun toimijoiden moninaisista rooleista yrittäjinä, yhdistysten ja kuntien edustajina sekä kuntalaisina voidaan hyötyä, jos yhteyskohdat löydetään ja otetaan käyttöön toiminnassa. Esimerkkinä Rautalammilla metsäeskareiden kotahanke on ollut mahdollinen paikallisten yrittäjien tuella. Yhteiseen hyvään on annettu muun muassa materiaali- ja työpanosta. Uudenlaista ajattelua edustaa myös Tervon kunta, joka otti aktiivisen roolin yhteisöllisen toiminnan mahdollistajana.

Työryhmäsessio 3

pe 26.8.2022 klo 8.30–10.00

Kunnan omistama, vuosia käyttämättä ollut Salvos-mökki siirrettiin keskeiselle paikalle kunnanviraston pihaan. Kunta antoi tilan maksutta yhdistysten ja asukkaiden käyttöön. Näiden kaltaisia innovatiivisia avauksia kestävästä toiminnasta tarvitaan.

Osallisuudella uusia palveluratkaisuja ja hyvinvointia Pohjois-Savoon (OSPA) ja EKO-TEKOja – kohti hiilineutraalia Pohjois-Savoa –hankkeet pyrkivät kehittämään yhteisöjen kestävämpää tulevaisuutta osallisuuden ja kestävä kehityksen ulottuvuuksien avulla. Tutkimuksen ja kehittämistyön rooli on maaseudun yhteisöjen uudistumisessa nyt tärkeää. Voimme tiedolla rohkaista toimijoita kokeilemaan ja innostaa ideoimaan uutta.

Kuulumisen rajat: maaseudun pk-yrittäjät maahanmuuttajatyöntekijöiden kuulumisen kokemuksen rakentajina

*Marja Enbuska, Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti*

Monia maaseudun yrityksiä vaivaa työvoimapula, jonka ratkaisemiseksi osa yrityksistä on päättänyt työllistämään maahanmuuttajatyöntekijöitä. Yritysten lisäksi maahanmuutto muuttaa myös paikallisyhteisöä, jolloin paikalliset yrittäjät voivat olla osaltaan merkittäviä toimijoita määritellesään ketkä ovat tervetulleita osaksi paikallisyhteisöä ja millä ehdoilla. Nämä määritelmät luovat erilaisia kehyksiä sille, millaiseksi maahanmuuttajien kuulumisen kokemus paikallistasolla muodostuu.

Tarkastelen esityksessä sitä, millaisia diskursiivisia rajoja maaseudun pk-yrittäjät luovat puhuessaan maahanmuuttajatyöntekijöistä, ja miten nämä diskurssit estävät tai edistävät maahanmuuttajien kuulumisen kokemuksen muodostumista osaksi paikallisyhteisöä. Ymmärrän kuulumisen kotoisuuden ja turvallisuuden tunteeksi, joka rakentuu yksilön ja ympäröivän yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa. Tässä esityksessä tarkastelen kuulumista rajojen kautta, joista osa on pysyviä, osa epäselviä ja joissain tapauksissa aiemmat kuulumisen rajat voivat myös muuttua.

Aineisto koostuu 35:lle maaseudun pk-yrittäjälle suunnatusta virikehaastatteluaineistosta eri puolilla Suomea. Aineiston perusteella yrittäjät rakensivat maahanmuuttajien kuulumista monimerkityksellisesti erilaisten rajojen kautta. Yrittäjien diskursseissa maahanmuuttajien kuulumista osaksi "meitä" rakennettiin maahanmuuttajien ahkeran työasenteen, kulttuurisen samankaltaisuuden ja paikallisen pysyvyyden kautta. Samaa aikaan jotkut kuulumisen rajoista olivat myös osittain joustavia, esimerkiksi jos yrityksessä oli mahdollista puhua muutakin kuin suomen kieltä. Tämän aineiston perusteella kuulumisen rakentui monelta osin maahanmuuttajien paikalliseen elämään mukautumista korostavista diskursseista, mutta samaan aikaan osa aiemmista rajoista näytti maahanmuuttajatyövoiman seurauksena myös olevan osittain muutoksessa.

Kotiseutu kaivostoiminnan valossa ja varjossa

*Sulevi Riukulehto, Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti*

Far West Randin alue Gautengin osavaltiossa Etelä-Afrikassa tunnetaan monista kultakaivoksistaan. Siellä sijaitsee myös Merafongin suurkunta, johon kuuluu useita kaupunkimaisia taajamia, osittain slummituneita ja epävirallisia asuinalueita sekä laajoja harvaan asuttuja maaseutumaisia alueita. Merafongiin kaivostoiminta on tuonut asukkaat, elannon ja hyvinvoinnin. Yhtiöt ovat mukana oppilaitosten ja yhteisöjen toiminnassa. Niiden vaikutus näkyy taajamien kaavoituksessa ja maalaismaisemassa. Kaikki vaikutukset eivät ole myönteisiä. Kaivokset ovat tuoneet myös laittoman siirtolaisuuden lieveilmiöineen, kaivosrikollisuuden ja pysyvän pölyongelman syanidi- ja raskasmetallipäästöineen.

Maaperä on muuttunut entistä epävakaa- maksi ja sosiaaliset ongelmat kärjistyneet. Merafongissa kaivostoiminta näkyy kaikkialla ja sen olemassaolo on otettava huomioon kaikessa. Se on kotiseutua hallitseva syvärakenne.

Vuonna 2015 Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti ja North-Westin yliopisto aloittivat yhteishankkeen Home in Merafong (Kotiseutu Merafongissa), jonka tarkoituksena oli selvittää monipuolisesti tekijöitä, jotka tekevät Merafongin alueesta asukkaillensa kodin. Tässä esitelmässä kuvataan, miten Merafongin asukkaat ymmärtävät kaivostoiminnan oman kotiseutunsa osana. Aineisto kerättiin 17.–20.11.2015 virikekeskustelumenetelmällä ja kahdella kirjallisella tehtävällä kahdessatoista keskustelutilaisuudessa (yhteensä 60 informanttia).

Työryhmäsessio 3

pe 26.8.2022 klo 8.30–10.00

Kotiseutu on monien tunteiden kyllästämä. Siihen kuuluvat paikkojen, ihmissuhteiden ja toimintatapojen tuttuus ja niistä syntyvä turvallisuuden tunne, mutta myös monet epämiellyttävät tekijät. Kaikki itselle ja yhteisölle tärkeät muistot ja tutut maisemat eivät ole myönteisiä. Silti nekin tekevät paikasta omalta osaltaan erityisen ja merkityksellisen. Esitys keskittyy kotiseudun epämiellyttävään puoleen: paikkoihin ja tapahtumiin, joita leimaavat pelko, vaara ja huoli. Syntyy kuva kotiseudusta, joka on epätäydellisenäkin tärkeä.

Hyvää tehden hyvin menee? Maaseudun pienyritysten juurtuneisuus ja kokemus vastuullisuudesta paikallisyhteisöissä

*Timo Suutari ja Merja Lähdesmäki,
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti*

Pienyrityksillä on merkittävä rooli maaseudun paikallisyhteisöjen elinvoiman kannalta. Ne paitsi työllistävät ja tuovat verotuloja niin myös osallistuvat yhteisöjen toimintaan lukuisin eri tavoin ja tukevat paikalliskehitystä. Maaseudulla toimivat pienyritykset ovat varsin juurtuneita ja kiinnittyneitä paikkakunnilleen ja kokevat usein velvollisuudekseen toimia paikallisyhteisön hyväksi.

Onkin aiheellista tarkastella, millaisena yritykset kokevat roolinsa paikallisyhteisöissä ja miten koettu vastuu paikallisyhteisöä kohtaan heijastuu yritysten taloudelliseen toimintaan ja menestymiseen. Tutkimuksessa peilataan yrityksen paikallisyhteisösuhdetta yrityksen suorituskykyyn. Tutkimus syventää ymmärrystä pienyritysten juurtuneisuudesta ja niiden roolista paikallisyhteisöissä.

Tutkimuksen aineisto perustuu Etelä-Pohjanmaalla tehtyyn kyselytutkimukseen. Aineiston muodostaa 258 pienyrityksen kyselyvastaukset, joita tarkastellaan määrällisin menetelmin. Tulokset osoittavat kuinka pienyritysten vastuu paikallisyhteisöä kohtaan ilmenee monin eri tavoin ja on tärkeä osa niiden toimintaa. Yritysten kokema vastuu määrittyy osaltaan vastavuoroisessa suhteessa paikallisyhteisön kanssa. Kokemus kunnan suhtautumisesta yritystoiminnan kehittämiseen ja yrityksen paikallisesti saama arvostus heijastuvat siihen, miten yritykset arvioivat omaa vastuullisuuttaan. Yrityksen kokema vastuullisuus paikallisyhteisöä kohtaan ja yrityksen oma arvio suorituskyvystään ja taloudellisesta menestymisestään ovat positiivisessa riippuvuussuhteessa. Sen sijaan talouden objektiivisten tunnuslukujen valossa yhteys ei ole niin ilmeinen.

TYÖRYHMÄ 7: RUOKAJÄRJESTELMÄN KRIISIT JA UUSIUTUMINEN

Työryhmän vetäjä:

*Irene Kuhmonen, Jyväskylän yliopiston Kauppakorkeakoulu,
irene.a.kuhmonen(a)jyu.fi*

Suomalainen ruokajärjestelmä on ajautumassa kohti umpikujaa. Maatalouden kannattavuus on laskenut trendinomaisesti 2000-luvulla, minkä vuoksi viljelijöiden on pitänyt tulotasonsa säilyttääkseen jatkuvasti kasvattaa tilakokoa, tehostaa toimintaansa ja erikoistua. Tämä kehitys on nähty toivottavana tilojen taloudellisen kilpailukyvyn, edullisen ruoan ja ympäristötehokkuuden näkökulmista. Samalla kuitenkin maataloista on tullut entistä haavoittuvaisempia tuotteiden ja tuotantopanosten hinnanmuutoksille.

Sota Euroopan vilja-aitassa ja kasvaneet lannoitteiden hinnat yhdistettynä kasvuunsa investoineiden maatalojen valmiiksi tukalaan taloustilanteeseen ovat nostaneet myös Suomessa huolta huoltovarmuudesta ja ruoan riittävyydestä – siis ruokajärjestelmän resilienssistä, joka kuvaa sitä, miten hyvin järjestelmä kykenee täyttämään perustehtävänsä eli ruokkimaan kansalaiset. Samalla paineet kestävyys siirtymän toteuttamiseksi kasvavat. Ukrainan sota on tehnyt tuskallisen näkyväksi ruokajärjestelmän riippuvuuden fossiilipanoksista, mutta irtaantuminen fossiilipohjaisesta lineaarisesta järjestelmästä ei onnistu yhden satokauden puitteissa.

Kestävyys siirtymässä on kuitenkin monia ulottuvuuksia, eikä se rajoitu pelkästään fossiilisista tuotantopanoksista irtaantumiseen. Erityisesti karjatalouden ja turvepeltojen rooli ilmastomuutoksen torjunnassa sekä näihin kytkeytyvät kysymykset kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuudesta ja huoltovarmuudesta ovat ajankohtaisia. Ruokajärjestelmän ja sen kestävyys siirtymän suunnasta käydäänkin tällä hetkellä diskurssikamppailuja, jotka osaltaan määrittelevät sitä, millaiseksi ruokajärjestelmän tulevaisuus muodostuu.

Tähän työryhmään toivotaan esityksiä, jotka kuvaavat ja analysoivat ruokajärjestelmää ja siihen kytkeytyviä ristiriitaisuuksia eri näkökulmista: niin nykyisiä kehityskulkuja kuin mahdollisia tulevaisuuksiakin, kestävyys siirtymän eri ulottuvuuksien välisiä suhteita, kestävyys siirtymää ja sen oikeudenmukaisuutta, järjestelmän resilienssiä ja sen yhteyttä kestävyys siirtymään.

Työryhmäsessio 1 to 25.8.2022 klo 15.15–16.40

Suomalaisen maidontuotannon ja -kulutuksen merkitysten jäljillä: näkymiä historiasta nykypäivään

Taija Kaarlenkaski, Itä-Suomen yliopisto

Suomalaiset ovat maitokansaa: maamme on vuodesta toiseen maailmanlaajuisten maidonkulutustilastojen kärjessä. Vaikka maidontuotantotilojen määrä on viime vuosikymmeninä laskenut nopeasti, lypsykarjatalous nähdään edelleen merkittävänä osana maatalouttamme. Kuitenkin viime aikoina keskustelu maidon ja muiden eläinperäisten tuotteiden ilmasto- ja ympäristövaikutuksista on kiihtynyt ja tuotantoeläinten hyvinvointikysymyksiä on nostettu esille, mikä on lisännyt maidontuotannon ja -kulutuksen kiistanalaisuutta.

Esityksessäni luon lyhyen katsauksen 1900-luvun alkupuolen maitovalistukseen, joka omalta osaltaan pohjusti Suomen runsasta maidonkulutusta: maitoa markkinoitiin terveellisenä, suorastaan välttämättömänä ruoka-aineena, joka lisäksi oli edullista ravintoarvoonsa nähden. Lisäksi esittelen syksyllä 2022 alkavaa Suomen Akatemian rahoittamaa akatemiaturkijan hankettani, jossa tarkastellaan maidontuotantoa ja -kulutukseen liittyvien merkitysten ja käytäntöjen muuttumista Suomessa 1950-luvulta tähän päivään.

Tutkimus jakautuu kolmeen aihealueeseen: 1) maitomarkkinoinnin ja -tiedotuksen historia, 2) nykyinen keskustelu maidon tuotannosta ja -kulutuksesta ja 3) maidontuottajien näkemykset ja tulevaisuuden suunnitelmat.

Tutkimuksessani hyödynnän kulttuurintutkimuksen, uusmaterialismin ja ihmistieteellisen eläintutkimuksen teoreettisia näkökul-

mia. Aineistoina käytän muun muassa Maito ja terveys ry:n ja Valion arkistoaineistoja, internetkeskusteluja sekä nykyisille maidontuottajille internetissä toteutettavaa kyselyä ja henkilökohtaisia haastatteluja. Tutkimushanke tuottaa historialliseen tarkasteluun pohjautuvaa uutta tietoa, jota voidaan hyödyntää ruoantuotannosta ja -kulutuksesta sekä näihin liittyvistä identiteeteistä käytävässä tieteellisessä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Maidontuottajista hiiliviljelijöiksi: reilun ruokamurroksen edistäminen Valion ilmasto-ohjelmassa

Annika Lonkila ja Anna Ott,
Suomen ympäristökeskus

Myös yksityiset yritykset ovat vastuussa kestävyysmurroksen edistämisestä. Elintarvikeyrityksillä voi olla erityisen tärkeä rooli oikeudenmukaisen siirtymän toteuttamisessa ja määrittelyssä viljelijöiden kannalta. On tärkeää tarkastella kriittisesti, millaisia merkityksiä reilu murros yritysten toimituksissa saa, ja mitä tavoitteita ja kenen etua se edistää. Valio haluaa vähentää päästöjä koko tuotantoketjussa. Maidontuottajia on koulutettu hiiliviljelyyn eli hiilen varastoitumista edistävään viljelytapoihin. Haastattelimme maidontuottajia, Valion edustajia ja asiantuntijoita ymmärtääksemme millaista reilua murrosta ohjelma edistää. Reflektoimme näitä merkityksiä kirjallisuudessa tunnistettuja oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia vasten.

Analyysimme mukaan Valion ilmasto-ohjelma pyrkii edistämään ruokajärjestelmän reiluutta vastaamalla viljelijöiden kokemuksiin epäkohtiin. Ilmastotoimien halutaan parantavan maitotilojen kannattavuutta ja mah-

Työryhmäsessio 1 to 25.8.2022 klo 15.15–16.40

dollistavan viljelijöiden elinkeinon jatkuvuuden. Ohjelman halutaan myös vastaavan viljelijöiden kokemuksiin epäreilouden ja arvottomuuden tunteisiin. Hiiliviljelijän identiteetti voisi avata uusia ulottuvuuksia media- ja kansalaiskeskustelussa ja nostaa viljelijöiden arvostusta yhteiskunnassa.

Ohjelmaan on siis sisäänkirjoitettu näkemys siitä, miltä reilumpi maitoketju voisi näyttää. Sekä maidontuottajan toimeentulo että työn oikeutus tulisi sidotuksi ilmastotoimiin. Ohjelma piirtää esiin myös laajemman tulevaisuuskuvan entistä tehokkaammasta ja keskittyneemmästä maidontuotannosta. Tulevaisuuden tuottaja nähdään muutokseen sopeutuvana ja tilaansa jatkuvasti kehittävässä uudistajana. Haastatellut maidontuottajat taas nostavat esiin kuvan kääntöpuolia, kuten viljelijöiden vaihtelevia kykyjä sopeutua muutokseen ja jatkuvien tehostamisvaatimusten luomia henkisiä paineita. Oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuuksia huomioon ottava murros vaatisi ruokajärjestelmän sisäisiin haasteisiin ja kroonisiin kipukohtiin puuttumista, kuten järjestelmän resilienssin parantamista ja arvoketjun sisäisen epätasa-arvon ravistelua.

Solumaatalous ja maaseutujen muutoskestävyys kotieläin- tuottajien näkökulmasta

*Niko Rätty ja Toni Ryyänen,
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti*

Kotieläintuotantoa on haastettu viime vuosina useasta suunnasta. Kiristyneet tehokkuusvaatimukset pakottavat maataloustuottajia laajentamaan tuotantoyksikköjä. Samaan aikaan ruoantuotannon ilmastovaikutusten

julkinen kritiikki kohdistuu kotieläintuotantoon ja eläinperäiseen ruokavalioon, joka on entisestään lisännyt kasviperäisten vaihtoehtojen kysyntää markkinoilla. Uutena haasteena on Venäjän ja Ukrainan välinen konflikti, minkä odotetaan nostavan merkittävästi mm. energian, polttoaineiden ja lannoitteiden ennestään korkeita hintoja.

Ruoantuotantoteknologioiden kehitykseen liittyvät innovaatiot haastavat myös tavanomaista kotieläintuotantoa. Yksi näistä tulevaisuuden teknologioista on solumaatalous, jolla tarkoitetaan ruoan vaihtoehtoista tuottamista bioreaktoreissa. Solumaatalouden tuotteita ovat muun muassa viljelty eli keinoliha ja maidon tai kananmunan valkuaisen proteiinit. Solumaatalouden ratkaisulla on laajamittaisesti toteutuessaan arvioitu olevan merkittävää murrosvoimaa.

Tutkimuksemme tavoitteena on arvioida solumaatalouden vaikutuksia suhteessa tavanomaiseen kotieläintuotantoon maaseutujen muutosjoustavuuden näkökulmasta. Tutkimusaineistomme koostuu 22 suomalaisen kotieläintuottajan teemahaastatteluista. Analyysin tulokset kuvaavat kotieläintuottajien näkemyksiä ja odotuksia solumaatalouden mahdollisista vaikutuksista. Keskeiset muutosvaikutukset kohdistuvat, ruoantuotannon muutokseen, tuotantoeläinten rooliin, teknologian tuomiin mahdollisuuksiin ja uhkiin, sekä tuottajien asemaan mahdollisessa murrostilanteessa.

Tuottajat arvioivat solumaatalouden vaikutuksia useista näkökulmista, joista keskeisimmät ovat mahdolliset muutokset nykytilanteeseen, kotieläinten muuttuva rooli, teknologian mahdollisuudet ja uhat,

Työryhmäsessio 1 to 25.8.2022 klo 15.15–16.40

tuottajien roolit ja muiden toimijoiden asemat muuttuneessa tilanteessa. Vaikka maatalous on nopeasti kehittyvä ala, laajamittaisen murroksen mahdollisuutta kuitenkin epäillään. Tavanomaisesti tuotettua ruokaa tarvitaan tulevaisuudessakin, mutta myös solumaatalous tarvitsee viljelijöiden tuottamia alkutuotannon panoksia.

Typologiasta työkalu liikesuhteen johtamiseen

*Hannele Suvanto ja Merja Lähdesmäki,
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti*

Jatkuva uudistumistarve ja maatalouden kannattavuuskriisi kiristävät elintarvikeketjun kumppaneiden välisiä liikesuhteita, vaikka osapuolet toivovat toisiltaan sitoutumista ja reiluuutta. Psykologinen omistajuus on teoreettinen viitekehys, joka sopii läheisen liikesuhteen ja liha-alan sopimustuotannon kontekstiin sitoutumisen ulottuvuuksia kuvastamaan. Tutkimuksen tarkoituksena oli

ymmärtää miten suomalaiset kalkkunan-tuottajat kokevat sitoutumisen jalostajaan ja kuinka tämä sitoutuminen ilmenee psykologisen omistajuuden reittien kautta kriittisiksi koetuissa tapahtumissa. Psykologisen omistajuuden teorian mukaan henkinen omistajuus tyydyttää ihmisen sisäisiä motivaatioita ja sen on osoitettu olevan sidoksissa sitoutumiseen omistajuuden kohteeseen.

Tuloksena todettiin, että reitit psykologiseen omistajuuteen viljelijöiden ja jalostajan välisessä liikesuhteessa ovat pääosin tukossa epäsymmetrisen vallan ja tiedonjaon vuoksi. Haastatteluaineiston analyysin tuloksena kehitettiin typologia viljelijätyypeistä: tyytyneet, pakotetut ja lähtijät. Erilaisissa kriittisissä tilanteissa heidän kokemuksensa, käyttäytyminen ja tyytyväisyys erosivat kontrollin kokemisessa, omien panostusten antamisessa ja syvällisen tiedon jakamisessa. Tyytyneet olivat mukautuneet ja halusivat kehittää ketjua omaa toimintaa kehittämällä. Vaikka heillä oli myös negatiivisia tunteita, he uskoivat ja halusivat sitoutua. Pakotetut olivat voimakkaasti tyytymättömiä ja tunsivat itsensä petetyiksi. He kokivat kehittämistoimet enemmän uhrauksina ketjun yhteiseksi hyväksi. Sitoutuminen kuvasti jatkuvuutta. Lähtijät olivat myös tyytymättömiä, mutta he painottivat molempien osapuolien taloudellisia näkökulmia ja omia lähtömahdollisuuksiaan.

Tutkimuksessa luotu typologia on konkreettinen työkalu liikesuhteen johtamiseen auttaen paljastamaan käytöksestä ja puhunnasta asenteita, toimintatapoja ja motiiveja. Tuloksena todettiin myös, että psykologinen omistajuus ei ole kategorinen edellytys sitoutumiselle, mutta psykologisen omistajuuden tunteen puute voi heikentää liikesuhteiden uudistumiskykyä ja kestävyyttä.

Työryhmäsessio 2 to 25.8.2022 klo 16.50–18.15.

Ruokajärjestelmän toimivuus

Päivi Kujala, Pekka Kinnunen ja Sari Forsman-Hugg, Pellervon taloustutkimus ry

Ruokamarkkinoiden toimintaympäristössä on tapahtunut isoja muutoksia viime vuosina. Globaalit kriisit koettelevat ruokajärjestelmän toimivuutta Suomessa. Kustannusten nousu aiheuttaa paineita sekä maataloudelle että elintarviketeollisuudelle maailmanlaajuisesti. Maatalouden kannattavuus on ollut jo pitkään heikko, eikä siihen ole löytynyt ratkaisuja markkinoiden eikä tukipolitiikan kautta. Samalla ilmastomuutoksen torjunta ja päästövähennystavoitteet luovat kustannuspaineita ja heikentävät edelleen lyhyellä aikavälillä maatalouden kannattavuutta. Myös luonnon monimuotoisuutta edistävien toimenpiteiden huomioiminen muuttaa tuotteiden kysyntä- ja tarjontatilanteita. Ruokaketjun eri toimijoiden kannattavuuden säilyttäminen on kuitenkin tärkeää myös huoltovarmuuden kannalta. Jotta näihin haasteisiin pystytään vastaamaan, tarvitaan lisää tietoa ruokaketjun toimivuudesta ja tulonjakautumisesta ruokaketjun toimijoiden välillä, sillä kokonaisvaltainen ymmärrys ruokaketjun arvonmuodostuksesta on vielä puutteellinen.

Esityksessä analysoidaan ruokajärjestelmän nykytilaa markkinoiden toimivuuden näkökulmasta ja viime vuosien kehitystä markkinaseurannan ja tilastoanalyysien avulla. Esityksen taustalla ovat Pellervon taloustutkimuksen maa- ja elintarviketalouden suhdanne-ennusteet ja tilannekatsaukset. Tavoitteena on tarkastella suomalaisen ruokajärjestelmän toimivuuteen ja dynamiikkaan

vaikuttavia tekijöitä erityisesti globaaleissa kriisitilanteissa ottaen huomioon myös kysymyksiä maatalouden kestävyys siirtymästä, ruokaketjun vastuullisuudesta ja oikeudenmukaisesta tulonjaosta. Keskeisinä kysymyksinä ovat muun muassa: kuinka hintojen muutokset ruokaketjussa siirtyvät maatalouden, elintarviketeollisuuden ja päivittäistavarakaupan välillä ja millaisia taloudellisia vaikutuksia fossiilisista lannoitteista ja energiasta pois siirtymisellä voi olla maatalouteen. Näiden kysymysten avulla pyritään hahmottamaan suomalaisen ruokajärjestelmään kohdistuvia keskeisiä tutkimustarpeita sekä markkinoiden vaikutusta oikeudenmukaiseen kestävyys siirtymään.

Avaintekijät suomalaisen ruokajärjestelmän resilienssin arvioimiseksi

Karoliina Rimhanen, Kalle Aro ja Pasi Rikkonen, Luonnonvarakeskus

Pitkittynyt koronaepidemia ja Venäjän hyökkäys Ukrainaun ovat lisänneet huolta ruokajärjestelmän kyvystä turvata ruoan saatavuus häiriötilanteissa. Erityisesti ulkoisten tuotantopanoksien hintojen nousu, ongelmat työvoiman saatavuudessa sekä maatalouden kannattavuuskriisi uhkaavat ruokajärjestelmän toimivuutta.

Tutkimuksessamme esittelemme asiantuntijoiden arviot 1) tärkeimmistä tekijöistä suomalaisen ruokajärjestelmän resilienssin perustana, 2) tekijöistä, joihin yhteiskunnan tulisi investoida resilienssin näkökulmasta sekä 3) toimijoista, joilla on parhaat edellytykset ottaa vastuuta häiriöihin varautumisesta.

Työryhmäsessio 2 to 25.8.2022 klo 16.50–18.15.

Hyödynsimme tutkimuksessa kolmivaiheista Delfoi-arviointiprosessia. Raportoimme tässä kolmannen vaiheen tulokset, jotka sisältävät syvähaastattelujen perusteella keskeisistä huolenaiheista muotoiltujen muuttujien tärkeysarvionnin. Aineisto koostuu 24 ruokajärjestelmän asiantuntijan vastauksesta. Vastaajat korostivat resilienssin edistämisen kannalta tärkeimpinä tekijöinä tuotantorakenteen monimuotoisuutta, toimijoiden välistä luottamukseen perustuvaa yhteistyötä, ravinne- ja energiaomavaraisuutta ja tuotannon maantieteellistä hajauttamista. Alkutuotannon monimuotoisuutta, kriittisten tuotantopanosten ja uusiutuvan energian tuotannon lisäämistä kotimaassa, sekä ravinteiden kierrättämistä pidettiin tärkeimpinä tekijöinä, joihin yhteiskunnan tulisi investoida ruokajärjestelmän resilienssin parantamiseksi. Asiantuntija-arvioinnin mukaan julkishallinnon sekä tutkimus- ja kehittämisalojen toimijoilla on parhaat edellytykset ottaa vastuuta häiriöihin varautumisessa.

Tulokset korostavat ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten ulottuvuuksien ja niiden välisten vuorovaikutusten ymmärtämisen ja huomioimisen tärkeyttä, jonka edistäminen edellyttää monialaista yhteistyötä. Tulokset auttavat valitsemaan tärkeimpiä konkreettisia keinoja ruokajärjestelmän resilienssin edistämiseksi ja tunnistamaan tietotarpeita muutosjoustavuuden mittaamiseen. Tutkimustulokset ovat konkreettinen askel kohti suomalaisen ruokajärjestelmän resilienssin indikaattoreiden määrittelyä.

The role of academia in transition to sustainable food systems in Finland

*Urszula Ala-Karvia and Silvia Gaiani,
University of Helsinki Ruralia Institute*

Food systems are increasingly exposed to multiple internal and external drivers of change, ranging from sudden shocks to long-term stressors. Food systems are also intrinsically complex. With so much uncertainty and complexity, food systems must be able to fulfill their goals, even in the face of multiple, unpredictable drivers of change. Johanson and Saint (2007) identify three ways in which academia contributes to innovation and resilience in food systems:

- 1) Universities are an important source of stimulus for innovation. They accelerate the flow of new ideas and play an important role within the information-sharing networks,
- 2) Universities help to adapt innovations produced elsewhere to local circumstances,
- 3) Universities have the capacity to generate new knowledge through research.

The role of universities is to ensure that food production stakeholders and the entire value chain are equipped with knowledge and skills to ensure a continuous and sustainable supply of safe food. Lifelong learning ensures that professionals in the field can cope with changing needs and sudden shocks.

Universities can be strategic partners for gathering data, providing multi-disciplinary scientific interpretation, synthesizing different types of specialized knowledge, while bringing technical training and teaching, critical thinking, practical skills, and public engagement.

Työryhmäsessio 2 to 25.8.2022 klo 16.50–18.15.

In recent years, there has also been increasing pressure on universities to shift from focusing primarily on teaching and performing research, and to add an equivocal Third Mission (TM), labelled “a contribution to society”. The Third Mission represents the economic and social mission of the university and its contribution to communities and territories.

The collaboration and interaction among the education system, the economic system, the natural environment, the media-based and culture-based public (also 'civil society'), and the political system is commonly referred to as Quintuple Helix. In Finland the Quintuple Helix model is used for example to foster participatory policy design in regional planning.

Havaintoja Suomen ruokajärjestelmän haavoittuvuuksista

*Irene Kuhmonen, Jyväskylän yliopisto
Tuomas Kuhmonen ja Riikka Saarimaa,
Turun yliopisto
Anni Savikurki, Marjatta Selänniemi ja
Atte Penttilä, e2 tutkimus*

Kansallinen ja kansainvälinen ruokapolitiikka ja yhteiskunnallinen keskustelu on keskittynyt viimeisten vuosikymmenten aikana ruokajärjestelmän hintakilpailukyvn edistämiseen. Ruokajärjestelmän kokonaiskilpailukyky ei kuitenkaan muodostu vain tuotantokustannusedusta vaan myös järjestelmän kyvystä täyttää perustehtävänsä – ruuan riittävästä tarjonnasta – erilaisissa olosuhteissa ja tilanteissa. Nykyinen ruokajärjestel-

mä perustuu syvään työnjakoon ja erikoistumiseen, joka samalla merkitsee järjestelmän osapuolten suurta riippuvuutta toisistaan. RUOKAVARMA-tutkimushankkeen tarkoituksena on tarkastella ruokajärjestelmän keskinäisriippuvuuksiin kytkeytyviä haavoittuvuuksia kolmen skenaarion kautta: perusuraskenaariossa, agroekologiaregiimin puitteissa sekä sähkö- tai high tech -regiimin puitteissa.

Tutkimuksessa on tunnistettu 10 tärkeintä ruokajärjestelmän haavoittuvuutta: vallan keskittyminen, alkutuotannon heikko kannattavuus, maatalouden tukiriippuvuus, politiikkakoherenssin puute, kyberriskit, tuotantopanosten vaihteleva saatavuus, ilmastomuutos, tarttuvat kasvi- ja eläintaudit, biologisen monimuotoisuuden köyhtyminen, sekä ruokajärjestelmän tuntemuksen ja arvioinnin kapea-alaisuus. Hankkeessa on toteutettu 30 asiantuntijahaastattelua, joissa on pureuduttu näiden haavoittuvuuksien juurisyihin kausaalikarttamenetelmää hyödyntäen.

Esityksessä tarkastellaan hankkeen tähänastisia tuloksia. Alustavien havaintojen mukaan haavoittuvuuksia yhdistää muun muassa pyrkimys hienosäätää olemassa olevaa järjestelmää, katteeton optimismi liittyen esimerkiksi jatkuvan kasvun mahdollisuuksiin, vallankäytön näkymättömyys sekä riskien karttamisen kulttuuri.

TYÖRYHMÄ 8: DIGITALISOITUVA MAASEUTU – KOHTI VAUHDITTUVAA POLARISAATIOTA VAI YHDENVERTAISIA KEHITYSEDELLYTYKSIÄ?

Työryhmän vetäjä:

*Olli Lehtonen, historia- ja maantieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto, olli.lehtonen(a)uef.fi*

Paikkariippumattomuus, etätyö, monipaikkaisuus sekä monipaikkainen yritystoiminta, digitaaliset palvelut ja niiden hyödyntäminen ovat esimerkkejä, jotka liittyvät kiinteästi tietoliikenneyhteyksien laatuun ja saatavuuteen. Puutteellisesta tietoliikenneinfrastruktuurista kärsivissä kunnissa kehitysedellytyksiä kaventaa yksipuolinen elinkeinorakenne, työn vahva paikkasidonnaisuus ja digitaalisten palvelujen alihyödyntäminen. Tietoliikenneyhteyksien merkityksen korostuessa yhteiskunnassa, on kysyttävä mitkä alueet ja paikallisyhteisöt hyötyvät yleisesti digitalisaatiosta ja digitaalisesti tarjottavista palveluista sekä niihin liittyvistä mahdollisuuksista ja ketkä jäävät marginaaliin.

Tähän työryhmään toivotaan esityksiä, joissa analysoidaan tietoliikenneyhteyksien saatavuuteen kytkeytyvää digitaalista syrjäytymistä ja sen seurauksia kunnille sekä paikallisyhteisöille. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi seuraavia kysymyksiä. Miten digitaalinen syrjäytyminen erilaistaa kuntien yhdenvertaisia kehitysedellytyksiä? Miten kunnat ja alueet suhtautuvat tietoliikenneyhteyksien merkitykseen ja digitalisaatioon? Millaisia digitaalisia palveluita on maaseudulla otettu käyttöön? Miten tietoliikenneyhteydet näkyvät kuntien strategioissa ja kehittämisessä? Muuttavatko tietoliikenneyhteyksiin ja digitalisaatioon liittyvät ilmiöt kuntien kehitystrendejä?

Työryhmäsessio 3 pe 26.8. klo 8.30–10.00

Älykkään ja kestävän aluekehityksen kokonaismalli – voiko digitaalinen tieto realisoida kestävän kehityksen siirtymän?

*Jere Grönman, Tampereen yliopisto
Tuomas Pohjola ja Teemu Haukioja,
Turun yliopisto*

Maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa ilmaistaan tahtotila, jonka mukaan maaseudut voisivat toimia ”tuulenhalkojana” siirtymässä kohti kestävän kehityksen mukaista maailmaa. Digitalisaatiolla ja moniulotteisen datan hyödyntämisellä nähdään olevan avainrooli tässä kehityksessä. Kestävän kehityksen ohjaaminen on sattumanvaraista, ja sen älykkäästä ohjaamisesta ei ole yleisesti hyväksyttyä kokonaiskäsitystä. Yksilöiden vastuulliseen käyttäytymiseen vetoaminen ei takaa kestävän kehityksen toteutumista. Tarvitaan tiedolla ohjaamista, mikä edellyttää systeemistä lähestymistapaa. Tässä tutkimuksessa kuvataan, mitä älykkään ja kestävän kehityksen kokonaisvaltaiselta mallilta tulisi edellyttää, ja miten se voisi ohjata aluekehitystä digitaalista tietoa hyödyntäen. Malli rakennetaan tutkimuskirjallisuuteen perustuen aloittaen globaaleista vaatimuksista ja malleista, joiden keskeinen sisältö tuodaan vaiheittain paikallistasolle asti; älykäs kaupunki, destinaatio ja kylä. Tutkimuksessa huomioidaan YK:n kestävyyskolme ulottuvuutta ja kestävän kehityksen tavoitteet (SDG) ja Euroopan unionin älykkään erikoistumisen kestävä strategia (S4). Ekologisen taloustieteen tutkimus ja K. Raworthin donitsitalousmalli ohjaavat indikaattoriyhteensopivuutta. Tutkimuksen tavoitteita on kolme: 1) tunnistetaan ne kriittiset tekijät, jotka tukevat alueellisen

älykkään ja kestävän kehityksen kehityskulkua, 2) rakennetaan teoriayhteensopiva mallikehys tärkeimmille kriteereille, 3) kuvataan saatavilla olevan datan potentiaalisia käyttömahdollisuuksia tukemaan paikallista päätöksentekoa. Tuloksena saadaan kuvaus teoriayhteensopivasta älykkään ja kestävän kehityksen mukaisesta mallirakenteesta, jonka avulla voidaan hyödyntää saatavilla olevaa digitaalista tietoa laaja-alaisesti paikallisessa päätöksenteossa. Mikäli tällainen kokonaismalli osoittautuu onnistuneeksi, se merkitsisi parhaimmillaan tietoon perustuvaa konkreettista, kontrolloitavaa, mitattavaa ja osittain jopa reaaliaikaista työkalua alueellisen älykkään ja kestävän kehityksen tueksi.

Järjestökenttä tietotalous- osaamisen välittäjänä maaseudulla

*Johanna Aaltonen,
Turun yliopiston Brahea-keskus*

Julkisen ja yksityisen sektorin palvelujen tuottajat sekä yrittäjät ovat keskeisesti hyödyntäneet digitalisaation mahdollisuuksia, välittäneet siihen liittyvää osaamista ja rakentaneet nykyistä digiyhteiskuntaamme. Millainen merkitys ja rooli kansalaisjärjestöillä voisi olla tässä niiden rinnalla?

Periaatteessa kaikki kansalaisjärjestöt voivat olla digiyhteiskunnan rakentajia ja tietotalousosaamisen välittäjiä. Tällä on merkitystä, sillä rekisteröityjä yhdistyksiä on tällä hetkellä hieman yli 100 000 ja kansalaisjärjestöjen yhteisöllinen merkitys ja hyvinvointia rakentava rooli korostuu kaikkialla. Siksi ei olekaan samantekevää, miten kansalaisjärjestöt kohtaavat digitaalisen muutoksen.

Työryhmäsessio 3 pe 26.8. klo 8.30–10.00

Ohjaus, tuki ja resurssit ovat tärkeitä, ja niillä voidaan ehkäistä järjestökentän keskittymistä tai eriarvoistumista.

Millainen kansalaisjärjestöjen rooli digin ja tietotalousosaamisen edistäjänä maaseudulla voisi parhaimmillaan olla viiden vuoden päästä? Mitkä tekijät edistävät tätä, mitkä estävät? Muun muassa tätä on selvitetty JÄRKEVÄ – Järjestökenttä tietotalousosaamisen välittäjänä maaseudulla -hankkeessa. Esityksessä esitellään hankkeen keskeisiä tuloksia kansalaisjärjestöjen roolista digin ja tietotalousosaamisen edistäjinä ja hyödynnäjinä maaseudulla. Tulokset pohjautuvat Manner-Suomen maakuntien laajasti järjestökenttää kokoavien järjestöfoorumien, neuvottelukuntien tai vastaavien haastatteluihin sekä live-TV-lähetyksissä ja työpajoissa syntyneisiin aineistoihin.

Hanketta toteutetaan 1.4.2021–30.9.2022 ja rahoitetaan Maa- ja metsätalousministeriön Makeran valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista.

Tietoliikenneyhteysien merkitys kuntien digitaalisten kehitysmahdollisuuksien määrittäjänä

*Olli Lehtonen, Itä-Suomen yliopisto
Olli Voutilainen ja Toivo Muilu,
Luonnonvarakeskus*

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa tietoliikenneyhteysien digitaalista kuilua ja sen seurauksia kuntien kehitysmahdollisuuksille. Aikaisemmat havainnot mobiiliyhteysien latausnopeuksien kunta- luokittaisista ja kunnittaisista eroista antavat

viitteitä siitä, että digitaalisella syrjäytymisellä on yksilötason ominaisuuksien ohella myös maantieteellinen ulottuvuus, joka polarisoi asukkaiden mahdollisuuksia hyötyä digitalisaatiosta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista. Tutkimuksissa on muun muassa todettu, että hyvät tietoliikenneyhteysien vaikuttavat kunnissa positiivisesti työllisyyteen sekä myös muihin elämänlaadun tekijöihin, kuten terveystalouteen, koulutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin.

Tässä esitelmässä paneudutaan kysymyksiin, millainen on kuntien välinen digitaalinen kuilu tietoliikenneyhteysien saatavuudessa Suomessa, ja miten tämä kuilu erilaistaa kuntien mahdollisuuksia hyötyä digitalisaation tarjoamista kehitysmahdollisuuksista. Menetelmällisesti vastauksia esitettyihin kysymyksiin etsitään kaltaistamiseen pohjautuvalla tilastollisella analyysillä. Aineistona käytetään kunnista koottuja paikkatietoaineistoja. Tietoliikenneyhteysien mitataan kiinteän laajakaistan saatavuudella ja matkaviestinverkkojen latausnopeuksilla. Digitaalisia kehitysmahdollisuuksia määritetään etätöiden sekä -terveystaloutien yleisyydellä kunnissa.

Alustavien tulosten perusteella digitaalinen kuilu on todellisuutta erityisesti kaupunki ja maaseutukuntien välillä. Monissa maaseutukunnissa tietoliikenneyhteysien laatu on heikko, ja se heijastuu myös digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntämiseen, kuten esimerkiksi etäpalvelujen ja -työn yleisyyteen. Tutkimuksen tulokset konkretisoivat tarvetta huolehtia siitä, että tietoliikenneyhteysien saatavuus olisi koko maassa hyvää. Muutoin todellisuudessa uhkana on digitaalisen kuilun syventyminen kuntien välillä.

KESTÄVÄT PAIKALLISYHTEISÖT

-maaseutututkijatapaaminen 25.-26.8.2022

MUA.FI